

PERIODIEK

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN HET VLAAMS GENEESKUNDIGENVERBOND

APRIL-MEI-JUNI 2015 (70STE JAARGANG)

“Het loont de moeite, op basis van duidelijke uitgangspunten, in dialoog te gaan met hervormingsgezinde leidinggevende moslims die oprecht tot integratie bereid zijn.”

Lidgeld VGV

Gewoon lid € 60.00

Tot 5 jaar na diploma € 25.00

Arts zonder praktijk € 25.00

Steunend lid € 80.00

Artsenkoppel € 70.00

Artsenkoppel (tot 5 jaar na diploma of zonder praktijk) € 30.00

KBC IBAN nr.: BE22 4073 0622 5147

Secretariaat VGV: Ergo de Waellaan 3 bus 14,
2100 Deurne (Antwerpen), tel: 03/322.28.50,
fax: 03/322.45.14

e-post: info@vgv.be – webstek: www.vgv.be

Het secretariaat is open van maandag tot
donderdag (9 u-14 u).

RAAD VAN BESTUUR 2015-2017

Voorzitter: Geert Debruyne

Ondervoorzitter: Lieve Van Ermen

Secretaris: Bart Garmyn

Penningmeester (cultuur): Jan Dockx*

Leden: Albert Baert, Chris Geens, Frank Goes (hoofdredacteur *Periodiek*), Piet Jongbloet, Eric Ponette*, Dirk Van de Voorde, Jan Van Meirhaeghe* en Robrecht Vermeulen*
*oud-voorzitter

RAAD VOOR ADVIES

Prof. Dr. R. Casteels, KU Leuven

Prof. Dr. D. De Looze, UGent

Prof. Dr. L. Denis, directeur Oncologisch Centrum
Antwerpen

Prof. Dr. A. Dupont, decaan geneeskunde
en farmacie, VUB

Prof. Dr. J. Peers, KU Leuven

Prof. Dr. P. Van Cauwenberge, voorzitter HoGent

Prof. Dr. Ph. Vandekerckhove, gedelegeerd
bestuurder Rode Kruis Vlaanderen

Dr. R. Verhaert, VVK

PERIODIEK

Redactieraad: Prof. Dr. A. Baert, Dr. J. Dockx,

Prof. Dr. C. Geens, Dr. J. Gyselinck, Dr. P.H. Jongbloet,

Prof. Dr. E. Ponette, Dr. J. Van Meirhaeghe

Verantwoordelijke uitgever: Dr. F. Goes,
Sionkloosterlaan 7, 2930 Brasschaat

Hoofdredacteur: Dr. F. Goes

Redactie cultuur: Dr. P.H. Jongbloet

De gepubliceerde bijdragen verschijnen onder
de verantwoordelijkheid van de auteurs.

Lay-out: www.xpair.be

Drukkerij: Jules De Winter, Bisschoppenhoflaan 216,
2100 Deurne, tel. 03/232.20.22, fax. 03/225.15.84

INHOUD

Terugblik	3
Dank!	3
Voorwoord van de nieuwe voorzitter	4
Dankwoord van de nieuwe hoofdredacteur	5
GESCHIEDENIS VAN DE GENEESKUNDE	7
Geneeskunde bij de Etrusken: een buitenbeentje?	7
POLITIEKE ACTUALITEIT	10
De struikelstenen voor de integratie van moslims – een aanzet tot discussie	10
FORUM	19
Studenten Namen en Brussel zien ingangsexamen einde eerste jaar niet zitten	19
Ook de PS bevestigt de geldtransfers uit Vlaanderen	19
MEDISCHE ACTUALITEIT	22
Naar een moderne orde	22
Densiteit van artsen in Franse en Vlaamse gemeenschap	23
Frank van den Bleeken	26
Nieuwe ontwikkelingen in de zwangerschapstesten ter handicapherkenning vóór de geboorte	26
Korte berichten	27
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	32
CULTUUR	33
Boeken	33
Muziek	35
Tentoonstellingen	37
Film	40
VGV BEZOEKT	41
IN MEMORIAM	43

Terugblik

Het is met een dubbel gevoel dat ik mijn laatste voorwoord mag schrijven. Steeds heb ik deze opdracht beschouwd als een bijzondere eer voor een uitzonderlijk lezerspubliek.

Ik wil eer betonen aan Eric Ponette voor zijn jarenlange inzet als hoofdredacteur van *Periodiek*. Drie maanden op vier was hij dagelijks bezig met de redactie van elk nummer. Een communicatiespecialist zou het niet beter kunnen verwezenlijken. Deze hechte band met de media heeft onbetwistbaar zijn vruchten afgeworpen bij de organisatie van onze symposia. Ik had het zeldzame genot de werkkamer van Eric te mogen betreden. Op het eerste zicht een enorme chaos van stapels documenten en gele dossiermappen. Maar niet voor Eric. Er is orde in deze chaos waarbij hij minutieus elk gevraagd document kon opdiepen. Terwijl in de werkkamer het intellectuele werk plaatsvond is het epicentrum gelegen op de eerste verdieping waar hij zijn elektronisch scherpgeschut installeerde. Het aantal e-mails van zijn hand is ontelbaar.

Eric heeft *Periodiek* op een eenzame hoogte gebracht die in dit land zijn gelijke niet kent.

Maar achter een sterke man staat nog een sterkere vrouw. Monique heeft talloze avonden eenzaam doorgebracht omwille van voordrachten en vergaderingen in alle uithoeken van Vlaanderen. Zonder de morele steun van deze zachte, wijze en innemende vrouw zou Eric nooit het buitengewone parcours kunnen afleggen voor het pleiten voor een eigen Vlaamse gezondheidszorg en sociale zekerheid. Eric, er komt nu wat meer tijd vrij voor uw familie en voor de natuur.

Ik ben overtuigd dat we met de drie symposia: armoede in Vlaanderen, de contingentering en de forensische psychiatrie daadwerkelijk wegen op de politiek. Deze drie onderwerpen blijven brandend actueel. Waar kregen al deze symposia vorm en inhoud? Ten huize Eric! Als afscheidnemend voorzitter mag ik ook hulde brengen aan de leden van de Raad van Bestuur. Elke vergadering was een visueel en auditief festijn. De belangeloze inzet met de aanzet tot nieuwe ideeën kan niet voldoende overschat worden.

Het VGV kan maar overleven door mondelinge reclame. We zijn geen oubollige vereniging die teert op nostalgie. We zijn integendeel een frisse vereniging die de maatschappelijke ontwikkelingen op de voet volgt. Beschouw het VGV als een schaduwregering voor volksgezondheid en sociale zekerheid met een pleidooi voor een transparante en gecontroleerde solidariteit tussen de gemeenschappen.

In de jaren zeventig heeft de maatschappij omgerekend zes miljoen frank geïnvesteerd in mijn opleiding. Daarom ben ik haar schatplichtig en dankbaar om dit schit-

terende diploma te mogen verwerven. Ik kan niet verwoorden hoe groot mijn dagelijkse werkverdoening is. Daarom is het onbegrijpelijk dat in Wallonië gemeenschapsgeld wordt verkwest door de financiering van de onbeperkte toegang tot de studie. De kwaliteit van dit onderwijs staat ook onder druk door de beperkingen van auditoria. Het slaagpercentage is dan ook minder dan 20 procent versus Vlaanderen met 90 procent.

Ten slotte wens ik mijn opvolger behouden vaart in deze woelige wateren en ook Frank Goes die als nieuwe hoofdredacteur met een ander "oog" de redactie van *Periodiek* op zich neemt.

Het was een eer om gedurende zes jaar voorzitter te mogen zijn van deze 90-jarige eminente dame. Ik ben meer dan ooit overtuigd dat we onze vooropgestelde doelstellingen zullen verwezenlijken.

Jan Dockx

Dank!

Bij de wisseling van het hoofdredacteurschap dank ik graag alle medewerkers aan de *Periodiek*-Nieuwsbrief tussen 1998 en 2006, en aan *Periodiek* sinds 2006.

In de eerste plaats denk ik aan Dr. Piet Jongbloet, co-hoofdredacteur, die een grote brok van de redactie voor zijn rekening nam.

Ik bewaar een zeer goede herinnering aan de vergaderingen van de redactieraad door de constructieve houding van de leden: behalve de co-hoofdredacteur waren ook Prof. Bert Baert, Dr. Jan Dockx, Prof. Chris Geens, Dr. Frank Goes, Dr. Jan Van Meirhaeghe en Dr. Robrecht Vermeulen steeds bereid om hun vaste of occasionele bijdrage te leveren; ik denk ook met dankbaar-

heid terug aan de inspanningen van onze overleden oud-voorzitters Dr. Robert de Beule en Dr. Raymond Lenaerts.

Ook de leden van de Raad van Bestuur, die geen lid waren van de redactieraad, gingen vlot in op mijn vraag om occasioneel teksten te schrijven: Dr. Bart Garmyn, Dr. Geert Debruyne, Prof. Dirk Brutsaert, Dr. Louis Ide, Dr. Dirk Van de Voorde, Dr. Lieve Van Ermen en Dr. Hendrik Verbrugge.

Ik denk ook aan de externe medewerkers die in elk nummer hun rubriek verzorgden: Mevrouw Els Baert-Van den Eynde, de Heer Luc Schaevebeke, Prof. Dirk Lahaye en onze overleden Collega Prof. Arthur De Schepper.

Op meerdere VGV-leden, en ook niet VGV-leden, kon ik een beroep doen als occasionele medewerker: nooit vroeg iemand, noch uit deze noch uit vorige groepen, daarvoor een vergoeding.

Onze secretaresse Mevrouw Marina Van Oirschot verzamelde bijkomende elementen voor elk nummer en voor de verslagboeken van de symposia; haar echtgenoot de Heer Marcel Quintelier bezorgde ons fotografische opnamen van prima kwaliteit.

Ik bewaar eveneens een uitstekende herinnering aan de zorgvuldige en gedreven inzet van Mevrouw Natalie Devriendt bij de opmaak van elk nummer en aan de nauwkeurigheid waarmee haar echtgenoot, de Heer Youri Grommen, de VGV-webstek vernieuwde en onderhield.

Ik dank ten slotte Dr. Frank Goes, die “de pen” als hoofdredacteur wil overnemen, en ben ervan overtuigd dat *Periodiek* met hem een mooie toekomst tegemoet gaat.

Eric Ponette

Voorwoord van de nieuwe voorzitter

Het aantreden van een nieuwe voorzitter moet beginnen met een blik terug naar het leiderschap van de voorganger. Ik breng dan ook allereerst volgaarne een laudatio uit voor Dr. Jan Dockx, die in goede en kwade dagen ons Verbond van Vlaamse artsen zeer degelijk, intensief en met volle inzet heeft geleid. Tijdens de zes jaar van zijn voorzitterschap realiseerde het VGV drie tweejaarlijkse symposia. Eerst nog met het VVMV in De Schelp van het Vlaams Parlement over Armoede in Vlaanderen en de gevolgen voor de gezondheidszorg. Verder tweemaal in samenwerking met de Koninklij-

ke Academie voor Geneeskunde in het statige Paleis der Academiën te Brussel. In oktober 2012 onder titel, “Contingentering: een zegen of vloek”. Tot vandaag zeer actueel nu regularisatie voor tientallen Franstalige jonge artsen een blijvende scheeftrekking kan veroorzaken ten opzichte van vele jonge Vlamingen die de toegang tot de studie tot arts door een correcte toelatingsproef werd ontzegd. En op 27 september vorig jaar het symposium over de forensische psychiatrie in Vlaanderen gevolg van de blijvende overheidsnalatigheid en de schande van de internering in gevangenissen.

De Blauwdruk voor een Vlaamse gezondheidszorg opgesteld na het wetenschappelijke symposium van 2008 over de organisatie van de gezondheidszorg te lande geplaatst tegenover de ervaringen in het buitenland, werd tijdens de eerste jaren van het voorgaande voorzitterschap via enquête bij de leden getoetst en gefinaliseerd. Het staat nog steeds voor elkeen ter beschikking op de VGV-webstek, maar wordt misschien onder de huidige regering zonder geplande staats hervorming minder geconsulteerd dan voorheen. Het degelijke werkstuk boet nog niets aan kwaliteit in en zal ongetwijfeld, na misschien een nodige actualisering, zeker terug op tafel komen bij de afronding van deze legislatuur in 2019. Bij de politieke les blijven deed het VGV ook met de druk bijgewoonde debatdag, “Pro en contra medische digitale communicatie in derde millennium” in februari 2014. Het ging er de facto over de rol van de ziekenfondsen en E-health.

Onversaagd bleef de voorzitter ook de culturele actualiteit op de voet volgen, met een breed aanbod van geïnteresseerde museumbezoeken tweemaal per jaar tot gevolg. Een heuse tweedaagse kreeg zijn steun; eerst in Rijsel in 2012 en een jaar later in de Ieperse frontstreek ’14-’18, een derde maal in Amsterdam. Via zijn, al dan niet familiale, connecties met diverse exclusieve locaties – ik noem enkel de St.-Pauluskerk – liet hij de geïnteresseerde leden en partners zowat al het bijzondere van Antwerpen, zijn geliefde heimat, en omstreken kennen.

Het VGV vierde in 2012 – zij het wat in mineur – ook zijn 90ste verjaardag. Niet alles lukt immers en zelfs bij de besten niet. Vlaams, historisch beslagen, cultureel geïnteresseerd huisarts Jan Dockx was het natuurlijk reeds lang voor alle anderen niet ontgaan dat Andries van Wesel in 2014 500 jaar geleden in Brussel geboren was. Het VGV zou onder zijn begeestering het initiatief of in ieder geval de coördinatie van een grootse viering ‘Vesalius 2014’ ter harte nemen. Maar – hoewel met heel wat vertraging – andere grotere spelers kwamen ten tonele en haalden zowat de ganse buit binnen tot en met een Europese rondreis van *De Artsenkrant* in Vesalius’ voetsporen eindigend op het Griekse eiland Zakynthos! Troost misschien: er bestaat nog steeds een groep wetenschappers die aan die overlijdensplaats van Vesalius twijfelt ...

Voorzitter in goede en kwade dagen dus. Maar dat verdwijnt allemaal in het niets bij wat ’s avonds op zes

september vorig jaar thuis gebeurde. Het beeld van zijn lieve, intelligente, kunstminnende, trouwe, goedlachse, bijdehante Lynn in coma liggend staat op zijn netvlies gebrand. Niemand van ons, jong, oud, kan dit beeld oproepen; laat staan begrijpen, duiden, plaatsen ... Ook Jan kan dat eigenlijk niet omdat het zo onmenselijk is. Maar Jan moet ermee verder. Ik weet dat hij ons aller steun – elk op zijn of haar manier; de één wat drierster, de ander matiger – weet te waarderen, zelfs te appreciëren, maar het mag niemand ontgaan dat hij toch uiteindelijk alleen samen met een uitwaaiend gezin verder moet.

Lynn was evenzeer voor het VGV onmisbaar. Haar vrijblijvende, aangehouden inzet voor onze vereniging, aan de zijde van de voorzitter, maar evengoed gewoon op eigen initiatief, kan niet worden overschat. Ons gemis moeten we natuurlijk relativeren in het licht van wat ik zonet aanhaalde. Toch kunnen wij maar op één enkele manier Lynn binnen deze vereniging gedenken. Daarom een moment van stille memorie aan Lynn De Baets. Doen we dat misschien nog meer – wat ook haar ten zeerste verblijden zou – met een staande ovatie voor Jan, de uittredende voorzitter. Lynn en Jan, bedankt voor alle inzet, engagement, bemoediging, trouw, vriendschap, ... zoveel meer!

Jan gaat niet heen van ons, maar draagt de voorzittershamer aan mij over. Ik neem het ding nog onwennig ter hand, maar vind kracht in de steun die ik van hem de laatste maanden mocht krijgen om deze functie te ambiëren. Ik vind nog meer kracht in zijn toezegging de cultuur verder ter harte te houden. Kracht ook natuurlijk in de trouwe inzet van allen die vandaag hun mandaat vernieuwen binnen het verbondsbestuur.

Uitdagingen staan op alle vlak voor de deur. De huidige politiek sluit wel staats hervorming uit. Het mag en kan ons echter niet laten afhaken. Zoals onlangs de *Doorbraak*-hoofdredacteur schreef; ik citeer: “Een drukingsgroep zoals de Vlaamse Beweging mag zijn overtuiging niet laten afhangen van politieke haalbaarheid”. Voor ons blijft de splitsing van de gezondheidszorg in al zijn facetten het einddoel. Laat ons dan maar beginnen met alles te realiseren wat nu al aan de Vlaamse Gemeenschap is toebedeeld. Te beginnen met de effectieve volledige preventieve geneeskunde. Behoort daar – om in mijn discipline te blijven – bijvoorbeeld de ganse prenatale diagnostiek niet bij? We gaan verder cultuur opvolgen en aan de leden aanbieden, hoewel misschien in de toekomst de formule moet worden herbekeken. Er wacht een volgend wetenschappelijk symposium in de herfst van 2016. *Periodiek* is vernieuwd. Communicatie moet meer elektronisch. De tering moet naar de nering zoals opnieuw het donkerrode financiële verslag uitwees. Het roerend goed moet verkocht ... en zoveel meer.

Om te duizelen, als men daarbij voor ogen houdt dat jonge Vlaamsgezinde artsen ons eerder lijken te mijden. Jammer, maar blijkbaar voor het VGV onvermijdelijk ... Wordt dan dit nieuwe voorzitterschap zo de laatste

voorbereiding op het ultieme? Bereidt het de begrafenis van een drieënnegentigjarige voor? Dat weet zelfs de nieuwe voorzitter niet, maar, beste vrienden: “*Nolite timere*” – “Wees niet bang”. “*πάντα ρεῖ = panta rhei*” – “Alles vliedt” of naar Ovidius: “*Omnia mutantur, nihil interit*” – “Alles verandert, niets gaat ten gronde”.

Geert Debruyne,
voorzitter

Dankwoord van de nieuwe hoofdredacteur

In de eerste plaats wil ik Prof. Dr. E. Ponette van harte bedanken. Eric Ponette was hoofdredacteur van *Periodiek* gedurende tien jaar. Hij heeft mij onlangs gevraagd die opdracht van hem over te nemen. Ik dank hem oprecht voor het vertrouwen en besef dat dit een aartsmoeilijke opdracht wordt.

Eric's leven stond acht maanden per jaar in het teken van *Periodiek*. Hij slaagde erin, en dit op de hem eigen nauwkeurige, fijne en verantwoorde manier, om een gepaste mengeling van actuele, medische, politieke en culturele nieuwsberichten te brengen. Hij was streng maar rechtvaardig en volgde alles nauwgezet op. Hij controleerde opmaak en stijl; het kon niet goed genoeg zijn. Eric maakte *Periodiek* tot wat het is geworden; een tijdschrift van standing met zeer veel informatie,

▶ Prof. Dr. E. Ponette

een klankbord voor de doelstellingen van het VGV. Het laatste nummer van zijn hand, “Het verslagboek van het symposium forensische psychiatrie”, was een pareltje van opmaak en informatie.

Eric zal de rubriek Politieke Actualiteit (vroeger Balans) voor ons blijven verzorgen. Ik ben daar erg gelukkig om, want hij kent de doelstellingen van het VGV als geen ander. Eric, bedankt voor al je werk, bedankt voor je blijvende inspanning en bedankt voor de vriendschap!

Hier wil ik ook enkele medewerkers van *Periodiek* bedanken en enkele nieuwe accenten voorstellen. Iedereen kent natuurlijk onze vroegere voorzitter, Jan Dockx, die jarenlang met zijn scherpe pen het voorwoord leverde. Daarnaast verzorgde Jan ook telkens de rubriek Tentoonstellingen en organiseerde de bezoeken met het VGV. Jan, bedankt daarvoor, en uiteraard ook voor de vriendschap die gegroeid is tussen ons. Niettegenstaande alle rampen die hem recent troffen, zal hij de vermelde rubrieken blijven verzorgen, wat onze lezers en leden zeker zullen appreciëren.

Onder Cultuur komt een nieuw hoofdstuk Film met bijdragen van Steven De Foer (Redacteur *De Standaard*) en mijzelf. Nog onder cultuur zullen de boekbesprekingen verzorgd blijven door “aangestelde” vrijwilligers. Muziek blijft besproken door Els Baert-Van den Eynde, echtgenote van ons bestuurslid Bert Baert.

De rubriek Geschiedenis van de geneeskunde blijft gevuld met thema's uitgekozen door de redactieraad. Onderwerpen zijn er voldoende en de redactieraad zal ze kritisch selecteren. Piet Jongbloet zal de teksten, met een scherp en alziend oog en met een vlijmscherp mes, grammaticaal ontleden.

De rubriek Forum, met specifieke onderwerpen verzorgd door de leden van de redactie, blijft bestaan.

Dank eveneens aan de overige leden van de Redactieraad van *Periodiek* voor hun stimulerende invloed. Ook dank aan Peter Frison, die vanaf nu de opmaak van *Periodiek* zal leiden. Wij trachten samen ons blad aantrekkelijk te maken en dat zonder afbreuk te doen aan de tradities van de vroegere hoofdredacteur Eric Ponette die het VGV eigen zijn. Wij hebben, met akkoord van de redactieraad, enkele rubrieken moeten inkorten, verplaatsen (VVMV Chris Geens komt nu onder Forum) of weglaten (Hekellied en Kruiswoordraadsel). Dank ook aan de medewerkers die hiervoor instonden, en ook Natalie Devriendt voor haar jarenlange toewijding aan de opmaak van *Periodiek*. Wij blijven rekenen op de steun van labo Medina, waarvan wij sinds enkele jaren telkens een uitstekende bijdrage omtrent actuele labodiagnostiek mogen ontvangen, en van het Vlaams en Neutraal Ziekenfonds.

De lezer zal merken dat ik zoek naar een persoonlijkere en soms wat gedurfdere inbreng. Laat mij via

info@vgv.be of frank@goes.be uw opmerkingen en suggesties kennen. Zo kunnen wij ons tijdschrift nog aantrekkelijker maken.

Frank Goes

Prof. Dr. Ivo
De Leeuw

- Medische studies in Brussel en Boston: geneesheer-internist met een specialisatie in de endocrinologie en diabetologie.
- Professor aan de Universiteit Antwerpen en diensthoofd Endocrinologie, metabole ziekten en voedingspathologie aan het Universitair Ziekenhuis Antwerpen.
- Behaalde een “Fellowship of the Royal College of Physicians” te Edinburg en een eredoctoraat aan het Purkyne-instituut in Tsjechië.
- Emeritus sinds 2002. In zijn vrije tijd legt hij zich toe op de studie van de geschiedenis en de ziekten van de grote Italiaanse families uit de renaissance. Hij publiceerde over dat onderwerp vele artikels en hield hierover vele voordrachten.

GESCHIEDENIS VAN DE GENEESKUNDE

Geneeskunde bij de Etrusken: een buitenbeentje?

In het Gallo-Romeins Museum te Tongeren werd in 2013 een uitzonderlijke tentoonstelling gehouden over de Etruskische beschaving met als titel “*Una storia particolare*”. Deze titel is goed gekozen. De Etrusken, gedurende een duizendtal jaren bewoners van het centrum van Italië, hadden een eigenheid, die hen duidelijk onderscheidde van de hen omringende volkeren: Romeinen, Grieken, Galliërs, enz. Men weet nog steeds niet met zekerheid waarvan zij afkomstig waren. Hun taal, niet-behoorend tot de Indo-Europese groep, begrijpt men niet en hun sociaal-politieke structuur was zeer verschillend van die van hun burens (o.a. vereniging van stadstaten, belangrijke rol van de vrouw). Archeologische vondsten vanaf de 19de eeuw en honderden verwijzingen in de Latijnse en Griekse literatuur laten ons toe een goed beeld te hebben van hun hoogstaande cultuur en geschiedenis. Zij verliezen authenticiteit na de opslorping in het Romeinse rijk, eerste eeuw voor Christus.

Hun visie op de mens, leven op aarde en het hierna maals zijn origineel en vastgelegd in de *Etrusca disciplina* door de profeet Tagus aan de Etrusken overgele-

Haruspex in vol ornaat

Levermodel voor interpretatie van offers

Ex voto van hand en voet (reuma)
Museum Vaticaan,
Museum Piacenza,
Museum Grosseto

verd. De mens richt zijn leven op de wil van de goden, die hem bekend worden gemaakt door priesters-waarszeggers. Na de dood komt hij terecht in de boven- of onderwereld. Dit latere leven wordt zorgvuldig voorbereid, reden van de belangrijke dodencultus en onmetelijke graftomben. Zij hebben ons veel geleerd over de Etruskische cultuur en het dagelijks leven.

In geval van ziekte richtte de patiënt zich tot gespecialiseerde priesters (*haruspices*) (afb. 1), die de ingewanden (lever) van dierenoffers onderzoeken en vergelijken met modellen (afb. 2). Hierop zijn verschillende godheden en hun invloedsdomein afgebeeld. Na een diagnose worden geneeskrachtige kruiden voorgeschreven of thermaalkuren opgelegd. Na genezing legt de dankbare patiënt een *ex voto* in de tempel van de godheid. Gezien dit meestal het aangetaste orgaan voorstelt hebben wij een goed idee van de anatomische kennis en

Tandfixatie met gouden lamellen
'Obesus etruscus'

Collectie Fornaciari
Museum Tarquinia

het type van pathologie (afb. 3). Oorlogswonden en breuken werden door de collega's ter plaatse behandeld; slangenbeten en kleine trauma's in de familie werden verzorgd onder toezicht van het hoofd van de familie (*pater familias*). Op veel plaatsen werden heelkundige instrumenten gevonden en men vermoedt dat Griekse chirurgen als 'gastarbeiders' functioneerden en zelfs schedelboringen uitvoerden.

Het was vooral in de tandheelkunde dat de Etrusken uitmuntten. Honderden schedels en gebitten tonen ingeplante gouden tanden en gouden prothesen waarin nieuwe tanden werden geplaatst (afb. 4). De aanwezigheid van mijnen in Etrurië en de expertise in goudsmeedkunst liggen aan de basis van deze ontwikkeling. Tijdens het keizerrijk waren in Rome de tandartsen en tandheelkundigen bijna uitsluitend Etrusken.

Door bestudering van de afbeeldingen op vazen en spiegels, terracotta beeldjes, beeldhouwwerken op sarcophagen, fresco's in graftomben en het paleopathologisch onderzoek van skeletten weten we met welke pathologie de Etrusken werden geconfronteerd. Hun belangrijkste probleem was malaria, die welig tierde in het moerasachtig kustgebied tussen de Tyrreense zee en de Apennijnen. Zij beschikten niet over specifieke geneesmiddelen, maar door ingenieuze droogleggingswerken konden zij het aantal malariamuggen sterk terugdringen. Tuberculose was gekend door zijn verwickelingen (meningitis met hydrocephalie, ruggewervelaantasting en bochelvorming). Op meerdere fresco's vindt men afbeeldingen van dwergen ten gevolge achondroplasie, symptomen van hyperthyreoïdie en kankers met botmetastasen.

Ten slotte dient opgemerkt dat op verschillende mannelijke beelden uit de derde eeuw vóór Chr. een 'buikje' aanwezig was als gevolg van overdreven banketten en minder fysieke inspanning (afb. 5). Mogelijk heeft dit geleid tot metabole afwijkingen (diabetes, jicht), natuurlijk niet aantoonbaar door gebrek aan biochemische gegevens. Niets nieuws onder de zon dus!

“Sommige mensen hebben, zoals vleermuizen en uilen, betere ogen voor duisternis dan voor het licht”. Charles Dickens, 1812-1870.

“Zodra oude computerbestanden niet meer kunnen gelezen worden dreigen wij een vergeten generatie te worden.” Google topman Vincent Cerf waarschuwt voor de nefaste gevolgen van digitalisering op geschiedschrijving.

“Ik ben blij wanneer ik begaafde jonge mensen ontmoet-zelfs als ze een witte jas dragen en mij vertellen dat ik kanker heb. De toekomst is in goede handen.” Oliver Sacks, neuroloog en schrijver. Auteur van onder meer *Awakenings* 1973.

Toen aan de Dalai Lama gevraagd werd, wat hem het meest verbaasde aan de mensheid, antwoordde hij: “De mens zelf, omdat hij zijn gezondheid opoffert om geld te verdienen. Daarna offert hij zijn geld op om zijn gezondheid te herstellen. De mens is zo bezorgd over de toekomst dat hij geen plezier beleeft in het heden. Met als resultaat dat de mens niet in het heden leeft en niet in de toekomst; de mens leeft alsof hij nooit sterft en gaat dan dood zonder echt geleefd te hebben.”

POLITIEKE ACTUALITEIT

De struikelstenen voor de integratie van moslims – een aanzet tot discussie

Samenvatting

Naar aanleiding van de recente aanslagen in Europa wordt gewezen op de lage integratiegraad van de moslims in vergelijking met andere geïmmigreerde groepen; de dubbelzinnige houding van de islam tegenover geweld en de frustratie van de moslims door schoolachterstand en ongelijke toegang tot de arbeidsmarkt worden als mogelijke oorzaken geanalyseerd. Er wordt ook nader ingegaan op de beweegredenen van moslimextremisten, Syriëstrijders en moslimterroristen.

Op basis van deze analyses worden de reeds genomen maatregelen besproken en andere voorgesteld; er wordt vooral ingegaan op het pleidooi van een aantal leidinggevende moslims voor een “euro-islam”.

Vooraf

Terroristische acties door moslim-jihadisten zijn geen nieuw fenomeen. Via tv beleefden we de spectaculaire aanslag op de Twin Towers in New York op 11 september 2001 met bijna 3.000 doden. Er was de bomaanslag op treinen in Madrid op 11 maart 2004 met 191 doden. En die op de metro in Londen op 7 juli 2005 met 56 doden. We zagen beelden over aanslagen en gruweldaden met duizenden doden door dezelfde of analoge terroristengroepen in het Midden-Oosten, het Verre Oosten en Afrika, doch dat was veraf.

Meer recent waren er echter ook terroristische aanslagen dichterbij: in het Joods Museum te Brussel op 24 mei 2014 met 4 slachtoffers, in Parijs tussen 7 en 9 januari 2015 met 17 slachtoffers (12 in Charlie Hebdo, 1 politie-agente en 4 gijzelaars in een Joodse winkel). Er was de vrijdelde aanslag van twee ex-Syriëstrijders op 15 januari 2015 in Verviers. Op 14-15 februari 2015 vermoordde een IS-sympathisant in Kopenhagen twee mensen:

een filmmaker en een bewaker van een Joodse synagoge. En op 18 maart 2015 vermoordden twee moslimterroristen 20 mensen in het Bardomuseum in Tunis.

Vooraf in de nasleep van de aanslagen en de vrijdelde aanslag dichterbij huis barstte in de media een veelzijdige geanimeerde discussie los over de oorzaken en de bestrijding van het moslimterrorisme.

Uitgangspunt hierbij waren een aantal basiswaarden die we in Europa delen, geformuleerd in het Kamerdebat en meerdere media: fundamentele vrijheden zoals vrije meningsuiting, vrije pers, vrije oppositie en vrijheid van godsdienst, democratie, gelijkwaardigheid van mensen evenals van man en vrouw, scheiding van kerk en staat, algemeen stemrecht, rechten van de arbeiders, respect voor de ander en de plicht tot onthouding van geweld (1-6).

Lage integratiegraad

In tegenstelling tot de migratie van gastarbeiders uit Italië na de Tweede Wereldoorlog, verliep de integratie van moslimimmigranten uit Noord-Afrika, Turkije en andere landen veel moeizamer.

Tijdens een debat geleid door Indra Dewitte vertelde Vlaams parlements lid Sonja Claes: “Toen ik enkele jaren geleden in deze krant stelde dat de integratie mislukt was, kreeg ik de halve wereld over me heen. Maar de vaststelling blijft: we leven in twee aparte samenlevingen ... Ze hebben hun eigen krant, eigen televisie. Ze hebben hun eigen wereld hier.” (7)

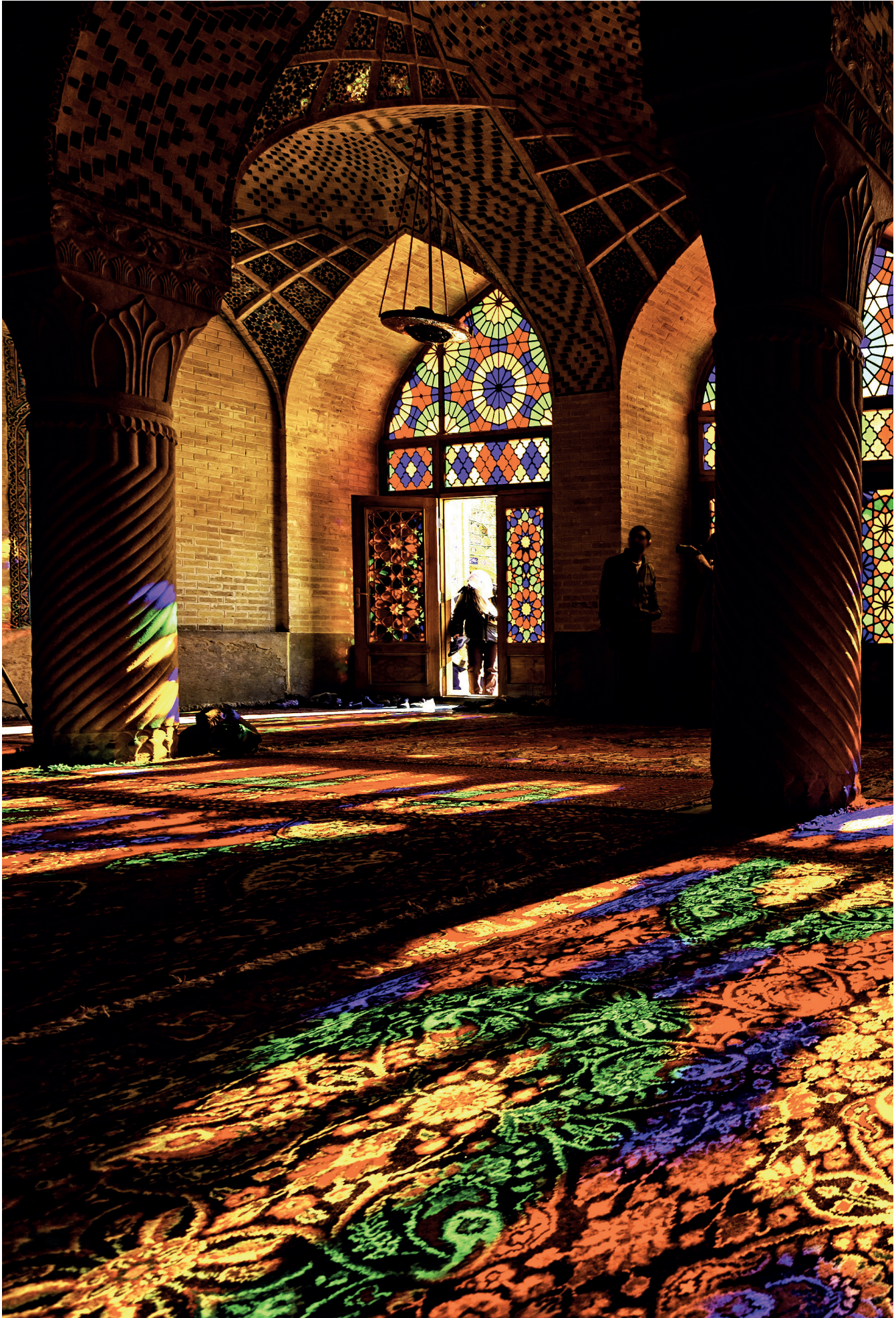
Ze hebben ook eigen jeugdbewegingen. (8)

Zuhail Demir, Kamerlid en districtsburgemeester Antwerpen, schrijft: “Daarom zie ik ze zelden verschijnen op het Antwerpse schone verdiep, de gemengde koppels. Integendeel, ik zie nog steeds meer importbruidjes op het trouwbankje zitten. Dat fenomeen duwt ons in de vicieuze integratiecirkel waarbij een derde generatie eigenlijk gewoon een nieuwe tweede generatie blijft en opnieuw en opnieuw.” (9)

Alain Destexhe (MR) getuigt: “De integratie van migranten is mislukt in Brussel en zij (*de PS, red.*) willen dat niet zien.” (10)

De Franse socioloog Hugues Lagrange zegt in een interview met Frank Renout: “Bevolkingsgroepen wonen gescheiden van elkaar. Rijk en arm, blank en niet blank: ze leven apart. Dat is een feit.” (11)

Socioloog Mark Elchardus, emeritus hoogleraar VUB,

antwoordt aan zijn interviewer in *Knack*: “Linkse partijen hebben nu eenmaal meer moslims aangetrokken dan andere partijen. En door dat te doen hebben ze een belangrijke opdracht aanvaard: deze mensen integreren in onze seculiere democratische verzorgingsstaat ... Alle partijen hebben op dat vlak gefaald. De hele samenleving heeft gefaald.” (12)

De sharia, het islamitisch recht, is een complex geheel van voorschriften en geboden, dat volgens de islamieten de wil van God uitdrukt (13). Volgens Prof. Boudewijn Bouckaert ontsnappen hele gemeenschappen in het Verenigd Koninkrijk aan de westerse “rule of law”. Hun interne geschillen worden beslecht door sharia-rechtbanken (14).

Reeds in 2000 schreven de bestuursleden van Al Rabita: “Wij weigeren ons te ‘integreren’ en zouden willen dat autochtonen zich stilaan bewust worden van de dubbelzinnigheid van dit concept.” Zij schrijven bovendien duidelijk wat hun doel is als allochtonen met islamitische achtergrond: eigen scholen en eigen bejaardentehuizen (15).

De Deense krant *Jyllands-Posten* schrijft in haar redactioneel commentaar van 16.02.15: “Ook al zijn ze Europese burgers, geboren en getogen in Europa, toch hebben ze zich de cultuur en de waarden van Europa nooit eigen gemaakt.” (16)

De oorzaken van die lage integratiegraad van moslims in Vlaanderen, Brussel, Wallonië en elders in Europa zijn hoofdzakelijk: de dubbelzinnige houding van de islam tegenover geweld en de frustratie van moslims door schoolachterstand en door ongelijke toegang tot de arbeidsmarkt.

Dubbelzinnigheid van de islam

Het kan niet ontkend worden dat de Koran aansporingen tot geweld bevat.

De Marokkaanse islamoloog Rachid Benzine antwoordt hierop voorzichtig: “Het menselijk geweld ... klinkt alleen in de ‘medinese’ verzen. Het gaat om oorlogsverrichtingen ... Dat geweld strookt volkomen met wat in die tijd gebruikelijk was om zich in de samenleving ergens tegen te verzetten ... Er wordt alleen aan de strijder die ondanks alle voorzorgen toch sneuvelt, een mooie beloning in het hiernamaals beloofd ... in de ‘medinese’ Koran vind je zowel verzen die christenen prijzen als andere die ze veroordelen.” (17)

In een interview met Ine Renson zegt Khalid Benhadou, imam van de Gentse Al-Fath-moskee: “In de teksten vind je de opdeling tussen ‘het huis van de oorlog’ en ‘het huis van de islam’. Dat was de realiteit in de tijd dat de islamitische wereld in oorlog leefde met de niet-islamitische.” (18)

In *Filosofie Magazine* gingen twee filosofen en Korankenners, Rémi Brague – hoogleraar filosofie aan de Sorbonne – en Abdennour Bidar – filosoof en moslim, met elkaar in debat (19). Daaruit citeren we enkele Koranverzen:

° “Dood de polytheïsten overal waar je ze ziet.” (Soera 9, vers 5)

° “Hak de handen af van de dief en de dievegge: dat zal een vergelding zijn voor wat ze hebben misdaan en een straf van God. God is machtig en rechtvaardig.” (Soera 5, vers 38)

° “Vermaan [de vrouwen] die u verdenkt van ontrouw; zet ze in een aparte kamer en sla ze.” (Soera 4, vers 34)

Bovendien heersen er in sommige moslimlanden gewelddadige praktijken die het concept van een vredelievende islam beschadigen en in vraag doen stellen.

In dat verband schreef Abdennour Bidar een merkwaardige tekst met als aanhef: “Beste moslimwereld, ik ben je zoon ...” en hij vervolgt: “In te veel moslimlanden gaan godsdienst en geweld hand in hand. Geweld tegen vrouwen, tegen ‘foute’ gelovigen, tegen christelijke of andere minderheden, denkers en vrijdenkers, rebellen. En bij de meest onevenwichtige, de meest kwetsbare van jouw zonen versmelten godsdienst en geweld tot het monster van de jihad!” en elders: “Ik zie je een monster baren dat zich Islamitische Staat noemt. Nog erger, ik zie je volharden in de weigering om te erkennen dat het monster uit jou geboren is ...” (20)

Dat de meeste moslims niet gewelddadig zijn en dat slechts een kleine minderheid openlijk sympathiseert met de moordenaars van Parijs is allicht juist (21), doch dat er geen verband zou zijn tussen de moslimterreurgroepen en de islam is er over. Dat wordt ook duidelijk gemaakt door meerdere niet-moslim publicisten, zoals Mia Doornaert (22), Reginald Moreels (23), Maarten Boudry (24) en de Nederlander Teun Voeten (25).

Dat in vele moskeeën in Vlaanderen een radicale interpretatie van de islam gepredikt wordt, heeft te maken met de financiering vanuit bepaalde landen. Khalid Benhadou: “We moeten niet verwonderd zijn dat salafistische prekers opstaan in instellingen gefinancierd door Saudi-Arabië. Zij springen in het gat dat onze overheid open liet.” (18) Politicoloog Bilal Benyaich beaamt dat: “De meeste Turkse organisaties onderhouden nauwe banden met het moederland. Voor de Marokkaanse gemeenschap is het plaatje helemaal anders. De Marokkaanse staat legde veel minder een controlerende sluijer over zijn diaspora. Het gevolg was dat vanaf de jaren ’80 en ’90 een erg radicale interpretatie van de islam – met geld uit Saudi-Arabië en later ook Qatar, Iran en de Moslimbroederschap – de moskeeën instroomde.” (26)

De Organization of Islamic Cooperation (OIC) is een in het Westen minder bekende vereniging, waarvoor gewaarschuwd wordt door Tinneke Beeckman en Louis Verbeke. Het gaat om een alternatieve Verenigde Naties van 56 moslimlanden, die een ideologische strijd voeren om elk kritisch debat over de islam in de kiem te smoren (27). Door 45 landen van die organisatie werd “de Verklaring van Cairo” aangenomen, waarvan de tekst duidelijk maakt dat de islam de gids moet zijn van de hele mensheid en dat de sharia de ultieme norm moet blijven van alle recht (28).

De frustraties van de moslims

Schoolachterstand

Uit een studie van Prof. Ignace Glorieux en medewerkers over Vlaamse jongeren, gepubliceerd in 2008 (29), blijkt dat allochtone jongens meer dan tweemaal zoveel kans lopen om het secundair onderwijs zonder diploma te verlaten dan hun mannelijke autochtone leeftijdsgenoten (respectievelijk 31 en 13 %); allochtone meisjes hebben meer dan drie keer zoveel kans om zonder diploma uit te stromen dan hun autochtone seksegenoten (respectievelijk 25 en 7 %). Wanneer we de verschillende etnische groepen onderling bekijken, valt vooral de problematische uitstroomsituatie van de jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst op: bijna de helft van deze jongeren (jongens iets vaker dan meisjes) verlaat het secundair onderwijs zonder enig diploma.

Uit het hoogst behaalde onderwijsdiploma blijkt dat autochtonen tweemaal vaker dan allochtonen beschikken over een diploma hoger universitair onderwijs (respectievelijk 18 en 9 %); verder vallen opnieuw de jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst op met respectievelijk 2 en 4 %.

Autochtonen halen ook bijna tweemaal frequenter een diploma van het hoger niet-universitair onderwijs dan allochtonen (respectievelijk 26 en 14 %), en weerom vallen de jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst op met respectievelijk 5 en 8 %.

De onderzoekers zijn van mening dat het uiteindelijk gehaalde opleidingsniveau beïnvloed wordt door het geslacht, de etnische achtergrond en de werkstatus evenals het opleidingsniveau van de vader; zij stellen bovendien vast dat 43 % van de allochtone jongeren (voor de Noord-Afrikanen 57 % en voor de Turken zelfs 85 %) niet het Nederlands als belangrijkste huistaal hebben: dat is volgens mij een belangrijke ongunstige factor voor de onderwijsresultaten.

In deze studie worden als autochtoon beschouwd: Belgische nationaliteit + in België geboren + grootmoeder langs moederszijde met Belgische nationaliteit en in België geboren + Nederlands als (belangrijkste) huistaal; wie aan één van die voorwaarden niet voldoet, wordt als allochtoon beschouwd.

Ongelijke toegang tot de arbeidsmarkt

Volgens de reeds vermelde studie van Prof. Glorieux hebben allochtone jongeren een jaar na het verlaten van de schoolbanken vaker geen werk dan hun autochtone leeftijdsgenoten (respectievelijk 33 en 14 %); vooral de jongeren van Noord-Afrikaanse en Turkse herkomst doen het zeer slecht (respectievelijk 49 en 47 %). Een opdeling naar geslacht leert dat het vooral de allochtone vrouwen zijn die een jaar na het schoolverlaten geen werk hebben. Allochtone jongeren doen er gemiddeld ook langer over om hun eerste job te vinden.

Als verklaringen voor de ongelijke intrede van allochtonen en autochtonen op de arbeidsmarkt geven de au-

teurs vooral het opleidingsniveau en in mindere mate de sociale achtergrond aan. “Wij kunnen verwachten dat het al of niet (vlot) spreken van het Nederlands ook een sterke invloed heeft op de kansen op tewerkstelling”, voegen zij daaraan toe. Doch voor jongeren van Turkse en Noord-Afrikaanse herkomst blijven er op basis van genoemde parameters onverklaarde verschillen met de autochtonen bestaan, zodat culturele factoren of discriminatie in overweging moeten genomen worden. Een tweede belangrijke studie over de allochtonen op de Vlaamse arbeidsmarkt werd gepubliceerd door de VDAB in 2012 (30).

Het Vlaams Gewest telt volgens de gegevens van EAK (Enquête naar de Arbeidskrachten) in 2010 3,75 miljoen personen tussen 20 en 64 jaar, hiervan is 6 % (215.087 personen) van allochtone afkomst, waarbij de VDAB twee groepen onderscheidt: 1. met Belgische nationaliteit doch geboren buiten de EU (130.854 personen of 61 % van het totaal) (“genaturaliseerde allochtonen”) en 2. met een niet-EU-nationaliteit (84.233 personen of 39 % van het totaal) (“niet-genaturaliseerde allochtonen”).

In het Vlaamse Gewest was de werkzaamheidsgraad van de groep met Belgische nationaliteit en geboren in België (groep A) in 2010 73,5 %; bij de genaturaliseerde allochtonen (groep B) is dat 58,6 % en bij de niet-genaturaliseerde allochtonen (groep C) is dat slechts 44,4 %, doch de lage werkzaamheid bij allochtonen wordt voor een groot stuk verklaard doordat zij zich proportioneel veel minder aanbieden op de arbeidsmarkt (“lagere activiteitsgraad”). Vlaanderen bengelt voor groep C (44,4 %) samen met het Brussels Gewest (40,8 %) en Wallonië (32,8 %) helemaal achteraan het Europees peloton. Ook de werkloosheidsgraad toont de sterke achterstand van allochtonen op de Belgische arbeidsmarkt. In 2010 lag die in Vlaanderen bij personen met niet-EU-nationaliteit (24,7 %) meer dan vijfmaal hoger dan bij personen met Belgische nationaliteit (4,7 %). In het Europees peloton doet Vlaanderen (24,7 %) het stukken beter dan het Brussels Gewest (32,3 %) en het Waals Gewest (38,7 %), die de hekkensluiters zijn.

Er zijn volgens de VDAB-studie meerdere redenen waarom migranten een lagere activiteitsgraad, een lagere werkzaamheidsgraad en een hogere werkloosheidsgraad vertonen:

- ° het lage onderwijsniveau en de taalachterstand
- ° socio-culturele factoren: het negatievere zelfbeeld, het vasthouden aan het kostwinnersmodel en het gebrek aan een efficiënt netwerk
- ° institutionele factoren: de soms moeilijke erkenning van buitenlandse diploma's, de werkloosheidsval en het falende migratiebeleid
- ° aan de vraagzijde: het beperkte aanbod van laaggeschoolde arbeid, een verdringing door hoger geschoolde profielen en discriminatie bij aanwerving.

Moslimextremisme, Syriëstrijders en terrorisme

“Traditionele salafisten zijn radicaal, maar niet extre-

mistisch. En militante salafisten zijn extremisten, maar daarom nog geen terroristen”, zo verduidelijkt Bilal Benyaich, onderzoeker politieke wetenschappen aan de VUB (31).

België telde in januari ll. naar schatting 350 à 450 Syriëstrijders (32, 33, 34), dat is het in Europa hoogst gekende percentage, op Kosovo na (33).

In de analyse van achtergrond en hoofdmotivatie van de Syriëstrijders zitten Bilal Benyaich, de Franse socioloog Hugues Lagrange, Rik Coolsaet, professor Internationale Betrekkingen, en schrijver Fekry Al Azzouzi grotendeels op dezelfde golflechte. Alle vier wijzen op sociale factoren als voedingsbodem: de hoger besproken frustratie door achterstand in de opleiding en ongelijke toegang tot de arbeidsmarkt; alle vier wijzen ook op het aanbod van identiteit, activisme, erkenning als nieuwe helden, van een groep om bij te horen, van perspectief op avontuur en een alternatieve samenleving en zelfs martelaarschap met beloning in het hiernamaals, door een organisatie die baadt in een sfeer van onstuitbare opmars (11, 31, 34, 35). Aan de reeks sociale factoren wordt nog toegevoegd: de armoedige woonsituatie van etnische groepen waarin de islam geïncultureerd is (36, 37). Niet alle onderzoekers zijn overtuigd van het belang van de sociale factoren in de “radicalisering”. Mark Elchardus stelt: “Radicalisme wordt beïnvloed door religieus fundamentalisme, niet door sociaaleconomische achterstelling.” (12) De Nederlandse onderzoekster Marion van San beklemtoont dat de groep geradicaliseerde jongeren zeer divers is, dat een deel zelfs uit de hogere klassen komt en goed geïntegreerd is, en dat sociaaleconomische maatregelen op hen geen vat zullen hebben (38).

Bijkomende factoren die het moslimextremisme aanwakkeren zijn het wantrouwen tegenover moslims sinds 11 september 2001 (34), de beledigingen aan het adres van de islam (39, 40, 41, 42, 43) en de buitenlandse politiek van België en/of zijn bondgenoten in Libië, Irak, Syrië, Saudi-Arabië en in de Israëlisch-Palestijnse kwestie (31, 44, 45, 46). De Koranverzen die aansporen tot geweld, waarnaar IS verwijst (47), zijn een faciliterende factor: het geweld wordt gebanaliseerd in functie van een hoger doel (34).

Wat het profiel van de Syriëstrijders betreft, leren we dat het niet enkel gaat om laaggeschoolden, doch ook om jongeren uit de middenklasse en de hogere klasse (31, 38, 48, 49), dat er heel wat jongeren met een problematische opvoeding en met een vertrouwenscrisis over onze media, onderwijs, politiek en justitie tussen zitten (49) en dat ook jongeren met een crimineel verleden de wapens opnemen (48, 50, 51). De radicale islam, het salafisme, is wat hen bindt, maar toch bestaat er volgens Bilal Benyaich meer dan één type Syriëstrijder; hij onderscheidt zes categorieën: de hardcore-jihadi, de pop-jihadi, de loser-jihadi, de rebel, het kuddedier en de opportunist (52, 53).

Zoals voor andere organisaties verloopt ook voor IS de werving via charismatische leiders zoals S4B-leider

Fouad Belkacem (34). IS gebruikt echter vooral – en dat is relatief nieuw – intensief en professioneel het internet met Facebook en Twitter (de “e-jihad”) als online-moskeeën voor radicale moslims: ze vinden er radicale preken en gruwelijke beelden van lijken, dikwijls dode kinderen als vergoelijking van het eigen geweld, ze debatteren er over de Koran en volgen de IS-strijders in Syrië en Irak (54).

Wat nu?

Eenzijds moeten er maatregelen genomen worden om het hoofd te bieden aan het moslimterrorisme en het moslimextremisme, anderzijds moeten we oplossingen zoeken voor de moeilijk verlopende moslimintegratie. Oplossingen voor laatst vermeld probleem zullen wellicht ook een gunstige invloed hebben op het eerst vermelde.

Maatregelen tegen moslimterrorisme en -extremisme

De federale overheid nam reeds haar verantwoordelijkheid met o.m. verhoogde waakzaamheid van politie en leger, bestraffing van leden van terroristische groepen (55, 56), oprichting van een databank over alle Belgische jihadi's (57), planning van contrapropaganda via internet (58, 59, 60), planning van islamconsulenten in de gevangenissen (51, 61) en een grondiger screening van buitenlandse salafistische imams (62).

Sommige publicisten pleiten voor een aanpassing van het Belgisch buitenlands beleid (44, 45, 46, 63).

Minister Liesbeth Homans trekt het Vlaamse luik van de strijd tegen “radicalisering” met preventieve maatregelen naar zich toe en wil die stroomlijnen over de departementen heen, vooral Onderwijs en Welzijn (64). Daarvoor wacht zij op het advies van de tijdelijke commissie die zich buigt over gewelddadig radicalisme van het Vlaams Parlement, voorgezeten door Nadia Sminate (65). In de voortijdig gelekte, en blijkbaar nog niet voldragen, nota wordt gefocust op een lijst maatregelen die moeten voorkomen dat Vlaamse jongeren in Syrië gaan vechten: een website en groene lijn waarop familieleden van radicaliserende jongeren altijd terecht kunnen, een snel interventieteam voor bijstandsverlening aan lokale politie, scholen en deradicaliseringsambtenaren, opleiding van bijkomende personen voor presentatie van opvoedkundig materiaal, zelfhulpgroepen voor moeders, en ex-jihadi's die een getuigenis willen brengen (66, 67).

Voor vroegtijdige opsporing van “radicalisering” beveelt burgemeester van Vilvoorde, Hans Bonte, samenwerking op lokaal niveau tussen stadsbestuur, politie, sociale werkers, leerkrachten en de lokale moslimgemeenschap aan (68, 69).

Maatregelen/oplossingen voor moslimintegratie

- Schoolachterstand

De schoolachterstand van de allochtone jongeren (29) begint reeds met een taalachterstand bij de aanvang van

het lager onderwijs (70). Uit onderzoek in 2003 bleek dat naar schatting 20 % van de allochtone driejarigen niet naar de kleuterschool gingen (71). Verder bleek dat kinderen die wel het kleuteronderwijs volgden, een betere kennis hadden van het Nederlands en dat zij minder vaak schoolse achterstand opliepen (72). De toenmalige minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke nam in 2007 maatregelen om kansarme ouders, onder meer in allochtone gezinnen, te stimuleren om hun kinderen vroeger naar de kleuterschool te sturen (73, 74). Ook in Nederland kwam een project op gang dat de taal- en leerachterstand van in de kleuterklas aanpakte (75).

Sinds het schooljaar 2009–2010 moeten kleuters bij ons verplicht naar de derde kleuterklas en na twee schooljaren campagnevoeren was het aandeel kleuters dat regelmatig aanwezig is, gestegen van 93 naar 97 % (76). En het Vlaamse regeerakkoord 2014 vermeldt: “We zetten in op een maximale participatie aan het kleuteronderwijs. Kinderen vanaf 3 jaar willen we zo veel mogelijk daadwerkelijk naar school doen gaan. We doen daarvoor een beroep op o.a. de Huizen van het Kind.” (77) Bilal Benyaich stuurt aan op een meer prominente rol van het onderwijs inzake inburgering (53).

- Achterstand op de arbeidsmarkt

Wanneer we de verschillende oorzaken van deze achterstand analyseren (29, 30), zijn vooral vatbaar voor remediëring: het opleidingsniveau, de taalachterstand, het falende migratiebeleid en discriminatie.

Aangezien in tijden van hoge werkloosheid de jobs voor laaggeschoolden ingepikt worden door hooggeschoolden (30), is het belangrijk dat de allochtonen een zo hoog mogelijk *scholingsniveau* bereiken.

Aangezien *taalachterstand* niet alleen de scholingsgraad doch ook de kansen op de arbeidsmarkt negatief beïnvloedt, zijn hogervermelde maatregelen om taalachterstand te voorkomen ook om deze reden zeer belangrijk. De VDAB-studie “Allochtonen op de Vlaamse Arbeidsmarkt 2012” (30) vermeldt dat door het erg “soepele” *migratiebeleid* ongeveer 30.000 meerderjarige nieuwkomers (de helft van buiten de EU), waarvan twee derde “volgmigranten” zijn, zich jaarlijks in Vlaanderen vestigen: dat zijn mensen die door gezinsvorming en -hereniging wettelijk naar ons land komen. Andere migratiekanalen zijn: asielmigratie en regularisatie van migranten die hier illegaal verblijven. Vanuit het perspectief van de arbeidsmarkt zijn al deze “passieve” migratiekanalen echter geen goede zaak: geschiktheid voor onze arbeidsmarkt is hier immers geen criterium. Er moet dus dringend meer gefocust worden op een “actief” arbeidsmigratiebeleid, waarin de juiste profielen uit het buitenland worden aangetrokken, zo besluit de VDAB-studie (30). Mark Elchardus voegt daaraan toe: “Dan waren er de gezinsherenigingen, met de beste bedoelingen, maar die hebben de migratie oncontroleerbaar gemaakt. En als mensen daarover klaagden, waren het racisten.” (12) Het uit de hand gelopen Belgi-

sche migratiebeleid ontslaat ons echter niet van de morele plicht om bij te dragen aan de opvang van mensen die oorlogsgeweld ontvluchten.

Discriminatie is, volgens het verklarende woordenboek Van Dale, “het maken van ongeoorloofd onderscheid, bvb. op basis van het ras”. Waar echte discriminatie gebeurt, moet die gestopt worden, laat dat duidelijk zijn.

Enkele kanttekeningen evenwel bij discriminatie op de arbeidsmarkt. Mark Elchardus stelt: “Alles wijst er inderdaad op dat discriminatie bestaat. Maar je kunt nooit precies zeggen hoe belangrijk die factor is in vergelijking met andere factoren.” (12) En de studie van Ignace Glorieux vermeldt: “Hoewel onderzoek het bestaan van discriminatie aantoont, staat het benadrukken van etniciteit alleen, gelijk aan het negeren van andere mogelijke factoren die de opwaartse mobiliteit van allochtonen belemmeren” (29); m.a.w. opleidingsniveau, taalachterstand en falend migratiebeleid mogen als oorzaken van achterstand van allochtonen op de arbeidsmarkt niet weggemoffeld worden door het overbeklemtonen van discriminatie.

- Beledigen van moslims vermijden

Vanzelfsprekend zijn karikaturen van de profeet Mohammed geen reden om mensen te vermoorden, doch ik ben het eens met Mark Elchardus wanneer hij zegt: “Religieuze idolen beledig je niet. Laten we dat minimum aan respect toch opbrengen.” (12)

- Naar een Europese islam?

Een deel moslims hebben begrepen dat zij uitdrukkelijk het geweld van de moslimterroristen moeten afzweren, indien zij willen aantonen dat er ook een vredelievende islam bestaat.

Het is een goede zaak dat een imam samen met een bisschop en een rabbijn op 9 januari ll. te Antwerpen een vredesboodschap brachten als reactie op de aanslag op Charlie Hebdo (78). We noteren ook dat een aantal islamitische persoonlijkheden en organisaties op initiatief van Embem (Empowering Belgian Muslims) op 22 januari ll. een charter publiceerden, waarin ze stelling nemen tegen radicalisering en geweld maar ook hun plaats opeisen in België en Europa (79). Fouad Gandoul, secretaris van Embem, bracht als boodschap: “Vlaanderen moet de islam volop omarmen en aanvaarden als onderdeel van zijn identiteit, moslims moeten op hun beurt Vlaanderen omarmen en zich inschrijven in het project van de moderniteit.” (80). In de Noorse hoofdstad Oslo vormden 1.300 jonge moslims op 21 februari ll. een vredesketting rond een Joodse synagoge, ter nagedachtenis van de twee dodelijke aanslagen half februari in de Deense hoofdstad Kopenhagen (81). En op 15 maart ll. namen 4.000 mensen te Brussel deel aan een optocht tegen terreur, angst en polarisatie (82).

Dit zijn enkele tekens van hoop, doch nu zijn concrete stappen naar integratie nodig, zoals bleek uit één der besluiten tijdens een debat georganiseerd door *Het*

Belang van Limburg: "... moslims zullen meer moeite moeten doen om zich de West-Europese gewoonten eigen te maken ..." (83). Dat werd verwoord door Zuhail Demir: "Als je in een land komt wonen, is het toch logisch dat je de taal spreekt en dat je hun waarden en normen respecteert ... als je hier komt wonen, omarm de samenleving en participeer." (7)

Aangezien nu in vele moskeeën in Vlaanderen een radicale interpretatie van de islam gepredikt wordt door buitenlandse salafistische imams, gaan er moslimstemmen op om Vlaamse imams op te leiden. Wanneer aan de Gentse imam Brahim Laytouss, die de Islamic Development And Research Academy (IDARA) leidt, de vraag gesteld wordt: "In welke moskeeën vind je die verlichte stroming?" antwoordt hij vlakaf: "Bijna nergens ... Laten we nadenken over leerplannen voor het onderwijs en opleidingen voor imams." (18) Fouad Gandoul, politicoloog en secretaris van Embem, verklaart: "Waarom moeten we een Turkse islam hebben voor de Turken van Limburg? In mijn ogen zijn dat Limburgers. Het zou wenselijk zijn dat ze vanuit hun beleving van de islam, mee kunnen bijdragen aan de Limburgse samenleving. Voor mij is het duidelijk: de imams moeten hier opgeleid worden. Dat hadden ze tien jaar geleden al moeten doen." (7) En politicoloog Bilal Benyaich zegt het scherp en bondig: "De moskeeën in Vlaanderen hebben nood aan in Vlaanderen opgeleide Nederlandstalige imams." (84) Saïd Aberkan, hoofd-islamconsulent Vlaanderen voegt er aan toe:

"En voorts is het dringend tijd in een Vlaamse opleiding voor imams te voorzien met docenten die in deze samenleving zijn opgegroeid ... Daarvoor ijvert de Vereniging van Vlaamse imams, die ik onlangs met gelijkgezinden heb opgericht." (51)

Net zoals de christenen tot het inzicht kwamen dat geweld niet thuis hoort in het christendom (23, 85), komen meerdere moslimleiders tot het inzicht dat de Koran moet gezuiverd worden van aansporingen tot geweld. Enkele jonge Vlaamse imams, zoals de Gentse imams Khalid Benhaddou en Brahim Laytouss, denken in die richting: "Wat we nodig hebben, zeggen de jonge imams, is een 'Europese islam'", schrijft Ine Renson in een interview met hen (18). "Om radicalisering en geweld in naam van de islam in de toekomst te voorkomen, is een nieuwe invulling van het geloof broodnodig" zegt Brahim Laytouss (47). Ook Farid El Asri, antropoloog aan de UCL, ijvert voor een Europese moslimidentiteit; voor hem zijn de democratische grondslagen van onze rechtsstaat een evidentie (86). De in Frankrijk wonende Marokkaanse islamoloog Rachid Benzine zegt in een interview: "Het kan niet meer volstaan te zwaaien met de stelling 'islam is vrede'. Welke islam wordt in onze moskeeën en scholen onderwezen? Gaat het niet te vaak om Saudisch wahabbisme of om interpretaties zoals die van de Moslimbroeders, met alle fundamentalisme en onvrijheid van dien?" (17) De Franse filosoof Abdennour Bidar schrijft: "Maar de islam die door de overgrote meerderheid van de moslims wordt beleden zou bepaalde verzen (*uit de*

Koran, red.) moeten weigeren die oproepen tot oorlog” (19) en elders “Weet je wat je moet doen om geen duivels meer te baren? ... Voed je kinderen op in de universele principes: vrijheid van geweten, democratie, tolerantie, burgerrechten voor alle wereldbeschouwingen en elk geloof, gelijkheid tussen de geslachten, emancipatie van de vrouw, kritisch denken in de universiteiten, de cultuur, de media ... als je dat kolossale werk verricht, in plaats van te blijven vluchten in kwade trouw en opzettelijke blindheid, dan zullen er geen monsters meer zijn om je gelaat te stelen.” (20)

Behalve Vlaamse politici (7) ondersteunen ook Jaak Raes, hoofd van de staatsveiligheid (58), de Nederlandse antropoloog Teun Voeten (25), de Nederlandse hoogleraar Fred van Iersel (37) en de Franse filosoof Rémi Brague (19) het project van een gemoderniseerde / Belgische / Europese islam. De idee van een “euro-islam” is trouwens niet nieuw: ze werd reeds gepropageerd door toenmalig eurocommissaris Frits Bolkestein in 2003 (87).

Tot slot

Volgens een studie van de VDAB waren er op 1 januari 2012 in België 10.881.147 inwoners. 24,8 % waren van niet-Belgische afkomst: 13 % uit een EU- of EVA-land en 11,8 % allochtonen (afkomstig van buiten de EU of EVA), waarvan de helft uit Marokko (412.310 inw.) of Turkije (218.832 inw.) (30).

“België is – zonder het te beseffen – een onversneden immigratienatie geworden. In verhouding tot onze bevolking halen we meer dan anderhalve keer zoveel immigranten binnen als Canada ...” concludeert Marc De Vos (88).

Van immigranten mag men verwachten dat zij zich integreren in het gastland, zoals de Vlamingen, die destijds uitweken naar Detroit, Amerikanen onder de Amerikanen geworden zijn. Psycholoog en filosoof Jaak Peeters besloot zijn boek “Vlamingen zijn fatsoenlijke mensen” met: “Het is een *mensenrecht* om ons land voor onze kinderen te behouden ... Vlamingen staan open voor andere culturen, zelfs in hun eigen land. Ze houden niet van discrimineren, omdat ze zelf genoeg gediscrimineerd zijn – en worden. Maar ze willen niet overspoeld worden, bezet, onderdrukt of geminoriëerd.” (89) Mark Elchardus: “Zestig procent van de Vlamingen is sociaaleconomisch links. Maar ze willen wel dat de immigratie wordt gecontroleerd, dat de integratie wordt bevorderd.” (12) Toenmalig Vlaams minister van Inburgering Geert Bourgeois vertaalde in 2011 “integratie” als “inburgering” en omschreef die als participeren aan onze samenleving onder meer door Nederlands te leren als poort naar onderwijs en arbeidsmarkt, naar verenigingen en sportclubs, en door de publieke cultuur te delen met als grondslagen: democratie, rechtsstatelijkheid, vrije meningsuiting, vrijheid van godsdienst, scheiding van kerk en staat, gelijkheid van man en vrouw, gelijke rechten ongeacht ras, geslacht,

seksuele geaardheid ... (90). Dit inburgerings- en integratiebeleid is ook vastgelegd in het huidige Vlaamse regeerakkoord 2014 (77).

Diegenen die waarschuwen dat de integratie van moslims een moeilijke (12, 91), een zeer moeilijke (92) of bijna onmogelijke taak (93) is, leggen ernstige argumenten voor. Nochtans ben ik de mening toegedaan dat het de moeite waard is te pogen, op basis van duidelijke uitgangspunten en zonder naïveteit, in dialoog te gaan met leidinggevende moslims die oprecht tot integratie bereid zijn. Indien dat zou mislukken, ziet de toekomst er somber uit.

Eric Ponette, 19 maart 2015

Referenties

1. Bart Haeck: Door iets te verliezen, snappen we de waarde ervan, De Tijd 09.01.15
2. Yves Desmet: Standpunt “Miljoenen”, De Morgen 15.01.15
3. Veli Yüksel: Ik pas voor een politiestaat, De Tijd, 15.01.15
4. David Grossman: Verlos ons van het kwade, De Standaard 16.01.15
5. Bart Haeck: Niet voorbij, De Tijd 16.01.15
6. Luckas Vander Taelen: Voor Vorst, voor Vrijheid en voor Charlie, De Standaard 29.01.15
7. Interview door Indra Dewitte met Sonja Claes, Alain Yzermans, Fouad Gandoul, Habib El Ouakili en Zuhail Demir, Het Belang van Limburg 16.02.15
8. mec: Nieuwe jeugdbeweging voor allochtonen, De Standaard 16.05.13
9. Zuhail Demir: Tussen Kevin en Fatima is het water nog te diep, De Standaard 14.02.15
10. lob: PS en MR botsen over Brusselse radicalisering, De Standaard 11.02.15
11. Interview door Frank Renout met de Franse socioloog Hugues Lagrange, De Standaard 29.01.15
12. Interview door Joël De Ceulaer met socioloog Mark Elchardus, emeritus hoogleraar VUB, Knack 04.03.15
13. mta: Critici laten aartsbisschop weten dat ‘sharia niet thuishoort in Engeland’, De Standaard 09.02.08
14. Boudewijn Bouckaert: Het slechtst mogelijke signaal, www.doorbraak.be 13.02.15
15. Dyab Abou Jahjah, voorzitter, en Khalid Arkob, Ahmed Azzuz en Abdelatif Ait Ahmed, bestuursleden van Al Rabita: Wij zijn hier en wij blijven hier, De Morgen 26.05.00
16. Redactioneel commentaar van Jyllands-Posten op 16.02.15, De Standaard 17.02.15
17. Benoit Lannoo: Islamoloog Rachid Benzine: “Ons geloof beleven op basis kritische lectuur Koran”, Tertio 14.01.15
18. Ine Renson: “Gaan jullie ons nu eindelijk serieus nemen?” De Tijd 17.01.15
19. Rémi Brague en Abdennour Bidar: Wat zegt de Koran?, Filosofie Magazine maart 2015
20. Abdennour Bidar: “Beste moslimwereld, waar blijft je revolutie?” Le Huffington Post Quebec 15.10.14; overgenomen in De Standaard 13.01.15
21. Jan Segers: De boel bij elkaar houden, Het Laatste Nieuws 09.01.15
22. Mia Doornaert: Wir sind das Volk, De Standaard 12.01.15
23. Reginald Moreels: “Je suis Charlie, en dan weer niet”, Tertio 21.01.15
24. Maarten Boudry: Waarom ik afstand neem van de Chapel Hill-moorden, De Standaard 13.02.15
25. Teun Voeten: De islam heeft een levensgroot pr-probleem, De Tijd 14.02.15
26. Dries Bervoet in interview met Bilal Benyaich: Van Sharia4Belgium tot ISIS-fanboys, De Tijd 17.01.15

27. Tinneke Beeckman: Politiek als rancuneleer, De Standaard 19.01.15
28. Louis Verbeke: Migratie is nu anders, De Tijd 03.02.15
29. Ignace Glorieux, Ilse Laurijssen en Yolande Van Dorsselaer: De intrede van allochtonen op de arbeidsmarkt, Onderzoek in opdracht van de Vlaamse minister van Onderwijs en Vorming, in het kader van het programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek', SSL-rapport nr. SSL/OD2/2008.08, 2008
30. VDAB Studiedienst: Allochtonen op de Vlaamse Arbeidsmarkt, 2de editie 2012
31. Dries Bervoet in interview met Bilal Benyaich: Moslimradicalisering vergroot de kans op een aanslag in België, De Tijd 28.05.13
32. Dries Bervoet: Brussel, Verviers en Vilvoorde vertrekpunt jihadisten, De Tijd 16.01.15
33. Guy Tegenbos: De repressie werkt al, nu de preventie nog, De Standaard 12.02.15
34. Rik Coolsaet: De jihad als lifestyle: wat drijft de Syriëstrijders?, www.knack.be 01.03.15 (verscheen eerder in het februarinummer van Samenleving en Politiek)
35. Nico Schoofs in interview met Fikry El Azzouzi: "Ik was misschien ook naar Syrië vertrokken", De Tijd 04.03.15
36. Alain Mouton: Frans migratiebeleid heeft gefaald, www.trends.be 14.01.15
37. Fred van Iersel, hoogleraar universiteit Tilburg: Moslimterreur is ultramodern, Tertio 21.01.15
38. Marion van San, hoofdonderzoeker aan de Erasmusuniversiteit Rotterdam: Armoedebestrijding volstaat niet om extremisme tegen te gaan, De Standaard 02.02.15
39. Abdelkader Benali, Nederlandse schrijver en tv-presentator: Ooit wou ik wraak nemen tegen al wie de islam aanviel, De Morgen 15.01.15
40. Mark Grammens: Wij zijn geen Charlies, 't Pallieterke 21.01.15
41. D. Mol: Hoofdlijnen en ... hoofdlijnen, 't Pallieterke 21.01.15
42. Peter Mijlemans: Parijs – Kopenhagen, Het Nieuwsblad 16.02.15
43. jvr: Vogelvrij: joden, cartoonisten en agenten, Gazet van Antwerpen 16.02.15
44. Luc Reyckler: Meer blauw en kaki op straat zal niet volstaan, De Tijd 20.01.15
45. Tomas Baum, directeur van het Vredesinstituut: Terreur doet belletje rinkelen over onze wapenhandel, De Tijd 20.02.15
46. Erik Ziarczyk in interview met terreurexperte Loretta Napoleoni: Die bommentapijten maken het alleen erger, De Tijd 21.02.15
47. Sarah Vankersschaever in interview met Brahim Laytous, imam in Gent en onderzoeker aan UA: De Koran heeft een update nodig, De Standaard 10.01.15
48. Meryem Kanmaz, doctor in de sociale en politieke wetenschappen: Het kan je buur zijn, De Standaard 03.02.15
49. Eveline Vergauwen en Tom Ysebaert in interview met Jessika Soors en Nadia Fadil, onderzoeksters aan KU Leuven: Minderheid Syrië-strijders is hoogopgeleid, De Standaard 03.02.15
50. Sterre Lindhout: Gevangenis is ideale akker om jihad te oogsten, De Morgen 15.01.15
51. Jan De Volder in interview met Saïd Aberkan, hoofd-islamconsultant Vlaanderen, Tertio 04.03.15
52. Eline Bergmans in interview met Bilal Benyaich: Zeg niet zomaar Syriëstrijder tegen een Syriëstrijder, De Standaard 14.02.15
53. Lieven Sioen in interview met Bilal Benyaich: Over radicalisme en terrorisme, De Standaard 07.03.15
54. Eline Bergmans: Facebook en twitter – De online-moskeeën van radicale moslims, De Standaard 24.01.15
55. Wim Van de Velden: Zware celstraffen voor leden Sharia4Belgium, De Tijd 12.02.15
56. Eline Bergmans en Mark Eeckhaut: Fouad Belkacem veroordeeld tot 12 jaar cel, De Standaard 12.02.15
57. Nikolas Vanhecke: Databank over alle Belgische jihadi's, De Standaard 21.02.15
58. Mark Eeckhaut in interview met Jaak Raes, hoofd van de staatsveiligheid, De Standaard 24.01.15
59. Marc Peeperkorn in interview met Gilles de Kerckhove, antiterreurcoördinator van de EU, De Morgen 29. 01.15
60. Nikolas Vanhecke: Jan Jambon in witte huis – "Tegengif voor jihadistische haatpropaganda aanbieden", De Standaard 20.02.15
61. Marjan Justaert: Risico op radicalisering bepaalt keuze gevangenis, De Standaard 12.01.15
62. Peter De Lobel: Verblijfsvergunning krijgen wordt moeilijker – Francken gaat salafistische imams grondiger screenen, De Standaard 19.01.15
63. Koen Vidal: Angstbommen, De Morgen 29.01.15
64. evg: Vlaams actieplan tegen radicalisering in de steigers, De Standaard 13.01.15
65. Femke Van Garderen: Na docent ook detective – Levensbeschouwelijke leerkrachten worden ingeschakeld om radicalisering te signaleren, De Morgen 15.01.15
66. Hannes Cattebeke: Commissie deradicalisering heeft conclusies klaar – Snel interventieteam en ex-jihadi's moeten radicalisering aanpakken, De Standaard 05.03.15
67. bbr: Iedereen boos over lek, De Standaard 06.03.15
68. Nikolas Vanhecke: Met burgemeester Bonte in het Witte Huis – Vicepresident Biden looft Vilvoorde en Rotterdam, De Standaard 18.02.15
69. Nikolas Vanhecke: Hans Bonte kan geen omvattend Belgisch plan voorstellen in Witte Huis – Amerikanen staan veel verder in aanpak radicalisering, De Standaard 19.02.15
70. Dirk Heremans en Marie-Christine Opdenakker: Allochtonen in het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen, Jaarboek Onderwijs in Vlaanderen 2005
71. LC: Allochtone kleuters moeten vroeger naar school, Het Belang van Limburg 06.03.07
72. Sara Op de Beek: Kunnen voegschoolse educatie en opvoedingsondersteuning de onderwijskansen van allochtone kinderen verbeteren? Eindverhandeling voor licentiaat in de Politieke en Sociale Wetenschappen UA, juni 2006
73. wwi: Betere opvang voor kleinste kleuters, De Standaard 03.02.07
74. Fabian Lefever: Achthonderd extra kleuterleiders moeten kleinere klassen garanderen, De Morgen 03.02.07
75. Steeds meer Vlaamse jongeren van school zonder diploma, Klasse 25.10.10
76. Communicatiedraaiboek verplichte kleuterparticipatie: In vijf stappen communiceren met mensen in armoede, 16.02.12
77. Vlaams Regeerakkoord 2014
78. Belga: Religieuze leiders brengen vredesboodschap, De Tijd 10.01.15
79. Letterlijk: De verklaring van Belgische moslims tegen radicalisering en voor burgerschap, www.knack.be 27.01.15
80. Joël De Ceulaer: "Dyab Abou Jahjah redde ons van de radicalisering", www.knack.be 03.02.15
81. Moslims vormen vredesketting in Oslo, www.knack.be 22.02.15
82. Verenigd tegen terreur, De Standaard 16.03.15
83. Bart Bijmens: De lift hangt vast, Het Belang van Limburg 16.02.15
84. Dries Bervoet in interview met Bilal Benyaich: "Voer een meldingsplicht voor moskeeën in", De Tijd 05.03.15
85. Arend Jan Boekestijn: Islam moet donkere kant eigen religie nog beginnen door te lichten, NRC Handelsblad, overgenomen door De Tijd op 16.01.15
86. Farid El Asri, antropoloog UCL: "Islamofobie gelijkt steeds meer op vroegere jodenhaat", Tertio 21.01.15
87. Frits Bolkestein: Nederlandse identiteit in Europa, Ons Erfdeel september 2003
88. Marc De Vos: Immigratienatie, De Tijd 22.03.12
89. Jaak Peeters: Vlamingen zijn fatsoenlijke mensen, Pelckmans 2014
90. Geert Bourgeois: Inburgering als antwoord op mislukt multiculturalisme, De Tijd 11.02.11
91. Luc Van der Kelen: Nog jaren van hoge dreiging, Het Laatste Nieuws 23.02.15
92. Sam Van Rooy: Pleidooi voor een nieuwe Koran, www.doorbraak.be 30.01.15
93. Jef Turf: Islamisering – Alles Voor Vlaanderen, Vlaanderen voor de Koran, Meervoud februari 2015

FORUM

Studenten Namen en Brussel zien ingangsexamen einde eerste jaar niet zitten

Eerst was er het Bolognamanifest dat alle universitaire diploma's in Europa gelijkwaardig inschatte en waardoor men zijn/haar studies eender waar kan verder zetten. Dan was er de Bolkesteinrichtlijn, die vrij verkeer van diensten regelt over de grenzen van de Europese staten heen en waardoor artsen van bv. Roemenië naar bv. Frankrijk of België kunnen komen werken. Daarna was er de contingentering die in ons land een aantal medici aan RIZIV-nummers koppelt, waarvoor de Vlaamse Gemeenschap het toelatingsexamen in het leven riep.

De proef was het strengste in zijn eerste levensjaar. In 1998 sneuvelden er zeer velen. Per jaar werd het percentage geslaagden in regel gebracht met het percentage toelatingmogelijkheden in de curve van de contingentering, m.a.w. "alle Belgen, of beter gezegd Vlamingen, zijn niet gelijk naargelang het jaar waarin ze geboren werden." Vlamingen ja, want in Wallonië gebeurde er sindsdien niéts.

Hier rijzen volgende conclusies: een Vlaming die de toelatingproef niet haalde, is slechter af dan een Roemeen die zijn diploma in Boekarest haalde en hier komt specialiseren. De laatste valt buiten de contingentering en de opleidingscentra nemen hem maar al te graag op. Door de taalwanverhouding, bij het begin rekruteren wij enkel Nederlandstaligen vanuit Nederland bv, maar doordat Frans een veel méér internationale braindrain rekruteert komen ze uit een veel grotere area! De Waalse universiteiten worden per student gesubsidieerd die zich inschrijft, en ook het aantal professoren zou, bij aanvaarding van de proef, dan in aantal moeten slinken. Stilaan stijgt het aantal artsen /per 100.000 inwoners in Wallonië naar een ongekende hoogte: bijna hetzelfde aantal als in Griekenland, die op nummer één staan. In Vlaanderen daarentegen is het aantal gelijk aan het Europese gemiddelde.

Dit is schrijnend omdat méér artsen, tot méér overconsumptie leidt en mindere zorgkwaliteit. alle RIZIV-uitgaven in het zuiden van het land wel en merendeels zelfs betaald door de Vlaamse belastingbetaler! Méér fronsende wenkbrauwen, als we lezen in *Het Nieuwsblad* van 12/2/2015 dat "De algemene raad van de studenten van de universiteit in Namen (UNamur) en het bureau van de geneeskundestudenten van de Franstalige Brusselse universiteit (ULB) zich verzetten tegen de plannen van de minister van Hoger Onderwijs van de Franse gemeenschap, Jean-Claude Marcourt (PS), om een examen te organiseren op het einde van het eerste jaar geneeskunde...Ze zien meer in een toelatingproef vooraf aan het eerste jaar of een universitair voorbereidingsjaar".

Wie gijzelt hier eigenlijk wie? En om welke pecuniaire voordelen? Wie betaalt al 20 jaar het gelag als het status quo blijft? Moet Vlaanderen dan een Wallexit beogen zoals Europa een Grexit, omdat er in Griekenland ook socialistische ministers waarschijnlijk hetzelfde dachten als minister Leburton hier 40 jaar geleden: "On les aura par leur nombre!"

Dr. Lieve Van Ermen

Ook de PS bevestigt de geldtransfers uit Vlaanderen

Transfers tussen de Belgische gewesten 2007-2011 via eerste drie kanalen (Geert Jennes – VIVES)

Op 29 november 2014 publiceerde Geert Jennes (VIVES) een nieuwe studie over de geldtransfers tussen de drie gewesten in de periode 2007-2011 via de drie klassieke kanalen: de federale begroting (FB), de bijzondere financieringswet (BFW) en de sociale zekerheid (SZ). De transfers via de intrestlasten op de federale overheidsschuld werden dus buiten beschouwing gelaten (www.econ.kuleuven.be/vives).

We hebben de voornaamste besluiten samengevat in twee tabellen: de transfers tussen de gewesten via de

drie kanalen in het jaar 2011 en de evolutie van de som van die transfers tussen 2007 en 2011.

	VG	WG	BHG
FB	-1.074	+1.412	-338
BFW	-1.102	+1.035	+ 67
SZ	-3.991	+4.021	- 30
Totaal (miljoen euro) (in % BBP)	-6.167 (-1,67)	+6.468 (+1,75)	-302 (-0,08)

Tabel 1 Transfers tussen de Belgische gewesten (miljoen euro) in 2011

Uit tabel 1 kan men afleiden dat het totaal transferbedrag uit het Vlaams Gewest (VG) (uitgaand transfer aangeduid met een minteken) in 2011 **6,167 miljard** euro (1,67 % van het bruto binnenlands product of BBP) bedroeg.

Samen met een uitgaand transfer van 0,302 miljard (0,08 % BBP) uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) veroorzaakte dit een inkomend transfer (aangeduid met een plusteken) van 6,468 miljard (1,75 % BBP) in het Waals Gewest (WG).

De componenten van het transfer uit het Vlaams Gewest in 2011 zijn: 1,074 miljard euro via de FB, 1,102 miljard via de BFW en 3,991 miljard via de SZ.

	VG	WG	BHG
2007	-5.832 (-1,74)	+6.147 (+1,83)	-315 (-0,09)
2008	-5.733 (-1,66)	+6.249 (+1,80)	-518 (-0,15)
2009	-5.708 (-1,68)	+5.760 (+1,69)	- 52 (-0,02)
2010	-6.432 (-1,81)	+6.659 (+1,87)	-228 (-0,06)
2011	-6.167 (-1,67)	+6.468 (+1,75)	-302 (-0,08)

Tabel 2 Evolutie van de som van de transfers in miljoen euro en in (% BBP) tussen de Belgische gewesten van 2007 tot 2011

Uit tabel 2 blijkt dat de som van de uitgaande transfers uit het Vlaams Gewest tussen 2007 en 2011 toenam in nominale euro's (van 5,832 tot 6,167 miljard) en over de periode 2007-2011 een licht golvende vrij stabiele lijn vertoonde in % van het BBP (van 1,74 over 1,66, 1,68

en 1,81 tot 1,67). De auteur wijst erop dat die stabiliteit verrassend is "aangezien men zou kunnen verwachten dat de economische crisis, die al begon in 2008, uitbodemde in 2009, maar nooit verdween over onze beschouwde periode, het meest op de privé en op de export aangewezen gewest, met name het VG, meer zou getroffen hebben dan de andere gewesten".

Evaluatie transfers in 2011 via eerste drie kanalen (Herman Deweerdt)

Economist Herman Deweerdt evalueerde op 6 januari 2015 de studie van VIVES voor het jaar 2011 (www.doorbraak.be).

Door herziening van de financieringsleutels met betrekking tot de vennootschapsbelasting, de BTW en de accijnzen kwam hij tot hogere inkomsten in het Vlaams Gewest en zo tot hogere transfercijfers vanuit Vlaanderen via dezelfde hoger vermelde drie kanalen. De totale uitgaande transfer uit het Vlaams Gewest bedroeg in zijn studie **8,028 miljard** euro; die veroorzaakte een inkomend transfer van 7,375 miljard in het Waals Gewest en eveneens een inkomend transfer van 0,653 miljard in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Die cijfers liggen dicht bij de door N-VA berekende transfers voor 2010: 7,9 miljard uit het Vlaams Gewest, waarvan 6,7 naar het Waals Gewest en 1,2 naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Vlaanderen betaalt de Belgische factuur – Analyse van de N-VA, juni 2013: www.n-va.be).

Een berichtje van Christophe Deborsu over de Vlaams-Waalse geldtransfers

"Zonder de Vlaamse transfers verliest elke Waal 167 euro per maand."

Zo citeert Christophe Deborsu Elio Di Rupo, die recent de studenten aan de Naamse universiteit toesprak (*De Standaard*, 27.11.14). Dat cijfer is interessant omdat het toelaat de geldtransfers uit Vlaanderen naar Wallonië te berekenen.

De eerste stap is het transfer per Waal per jaar: 2.004 euro.

De tweede stap is de berekening van het totale getransfereerde bedrag naar Wallonië per jaar. Aangezien we niet weten welk berekeningsjaar Di Rupo bedoelt, zijn we aangewezen op een vork tussen 2009 en 2013. Het Waalse Gewest telde op 1 januari 2010 3.498.384 (statbel.fgov.be) en op 1 januari 2014 3.576.325 inwoners (*De Standaard*, 18.07.14). Zo komen we tot een **geldtransfer tussen 7,010 en 7,166 miljard** euro uit Vlaanderen naar Wallonië naargelang het berekeningsjaar.

De transfers via de intrestlasten op de federale overheidsschuld (vierde kanaal)

De discussie tussen de experts over de beste methode om de transfers via de intrestlasten op de federale overheidsschuld (het vierde transferkanaal) te berekenen – een heel wat moeilijker klus dan voor de eerste drie

kanalen – is nog niet beslecht.

Intussen zijn we aangewezen op de publicatie van de denkgroep In de Warande (Manifest voor een zelfstandig Vlaanderen in Europa, november 2005), met als resultaat van de berekeningen: een transfer van **3,9 miljard euro** uit het Vlaams Gewest in 2003, vertrekkend vanuit het startjaar 1991; 2,8 miljard vloeiden naar Het Waals Gewest en 1,1 miljard naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Conclusie

De genoemde transfercijfers uit Vlaanderen in 2011 via de eerste drie kanalen (federale begroting, bijzondere financieringswet en sociale zekerheid) liggen dus tussen 6,2 en 8 miljard euro.

Via het vierde kanaal (intrestlasten op de federale overheidsschuld) komt er nog minimum 3,9 miljard per jaar bij.

Zo komen we tot een totaal transferbedrag van **10 tot 12 miljard euro** in 2011: dat is tussen 1.575 en 1.890 euro per inwoner in het Vlaams Gewest.

Die transfers zijn geen overschot dat we gemakkelijk kunnen missen, doch noodzakelijke middelen om het hoofd te kunnen bieden aan onze gekende problemen, o.a. in het onderwijs, in de gehandicaptenzorg, bij de vergrijzing, inzake de mobiliteit, de concurrentiekracht

van onze bedrijven en het milieu.

Het is merkwaardig dat de Vlaamse politici weinig in die belangrijke geldtransfers geïnteresseerd lijken, ondanks het feit dat de Vlaamse regering zwaar moet besparen om haar begroting in evenwicht te krijgen, ondanks het feit dat die transfers de Waalse pijn weliswaar verzachten doch Wallonië op termijn niet uit de problemen helpen, en ondanks de geringe loyaliteit van de Waalse politici tegenover Vlaanderen.

Eric Ponette, 11 februari 2015

Jaarlijks vloeien ongeveer 12 miljard euro weg uit Vlaanderen naar Wallonië en Brussel. Terwijl in Vlaanderen de wachtlijsten in rusthuizen, in verzorgingsinstellingen voor gehandicapten, en voor subsidies voor scholenbouw alsmaar langer worden. (zie ook: www.akvsz.org)

MEDISCHE ACTUALITEIT

Naar een moderne orde

Hierna volgt een persoonlijke visie op de noodzakelijke hervorming van de Orde, maar die wel door vele collega's gedeeld wordt.

Uiteraard gaat het niet alleen om de naamsverandering van Geneesheren naar Artsen. Er moest natuurlijk sinds lang veel meer gebeurd zijn! Noteer wel dat de Orde voor de meeste artsen “ver van hun bed” is. Getuige de laatste enquête van *Artsenkrant* waarop slechts 252 antwoorden binnenkwamen, waarvan dan nog 52 % ouder was dan 60 jaar. Het instituut Orde is in het verleden door een deel van het medisch korps aangevoeld als vervelend en interventionistisch. Het publiek daarentegen, daarin geholpen door de media, verwijt ons dikwijls laxisme bij gepercipieerde inbreuken.

En inderdaad kunnen vele reglementeringen vereenvoudigd worden en meer transparant. Dit is trouwens ook een evident gevolg van de Europese regelgeving, die zich steeds meer met het functioneren van de artsen bezig houdt. Maar het instituut Orde is wel zinvol. Het medisch beroep, meer dan welk ander ook, moet het hebben van vertrouwen. Vertrouwen in onze kwaliteit en in onze integriteit. En dit zowel van patiënt naar arts toe als van het publiek naar het artsencorps toe. Dit vraagt duidelijke gedragsregels en ook transparante controle.

De laatste decennia zijn zowel de Nationale Raad als de meeste Provinciale Raden bewust transparanter gaan werken en steken ze een groot deel van hun energie en hun tijd in het verlenen van advies. Dit vanuit een visie die gericht is op kwaliteit van de geneeskunde en kwaliteit van de arts-patiëntrelatie. Om een voorbeeld te geven: de provinciale raad van Antwerpen behandelt jaarlijks ongeveer 250 klachten en beantwoordt ongeveer 800 adviesvragen. De raden zijn echter sterk geremd door de verouderde en sinds 70 jaar nauwelijks veranderde wetgeving betreffende de Orde.

Er zijn door de politiek vele pogingen ondernomen om de wetgeving op de Orde te moderniseren. Alle zijn ze ge-

strand, vooral op taalkundige patstellingen in het Brusselse. Ook de Orde zelf is sinds lang vragende partij voor een hervorming. Vooral langs Vlaamse kant werden voorstellen uitgewerkt, voortgaande op de publicaties van Prof. Etienne De Groot en op de hervorming en splitsing van de Nationale Orde van Advocaten in 2001. De problemen die de balies zagen in hun tuchtrecht zijn identiek aan deze die wij nog steeds ondervinden in het onze. Maar nooit hebben onze teksten tot meer geleid dan informele contacten met het kabinet en met de parlementaire commissie Volksgezondheid.

Minister De Block vroeg de Nationale Raad om een voorstel en hopelijk lukt het nu wel tot een consensus te komen. Trouwens ook een Europese consensus is meer den wenselijk.

Ik wil hierbij enkele essentiële punten voor verandering schetsen.

1. De positie van de klager

De klager is geen partij in tuchtrecht. De tuchtraad is op heden zelfs niet verplicht hem te horen. En voor schadevergoeding moet hij zich tot de rechtbanken wenden. Zijn positie moet worden versterkt, omdat het belang van de rechtzoekende evenwaardig is aan dat van de beroepsgroep. Hij moet zijn standpunt kunnen staven en eventueel kunnen vragen om geconfronteerd te worden. Ook moet veel meer gebruik gemaakt worden van de wettelijke taak van de Orde om te trachten te verzoenen, want veel klachten berusten op communicatiestoornissen. Verder moet overwogen worden hoe de klager op het einde van de procedure kennis kan krijgen van de uitspraak, in zoverre hierbij geen vertrouwelijke informatie wordt vrijgegeven. Tevens hoe hij daartegen een beroepsmogelijkheid krijgt.

2. De rechten van de verdediging

De rechten van de beklaagde arts moeten worden versterkt. In tegenstelling tot vroeger kan ook in tuchtrecht niemand verplicht worden zichzelf te beschuldigen. De beklaagde arts kan zich in alle stappen van de procedure laten bijstaan door een advocaat.

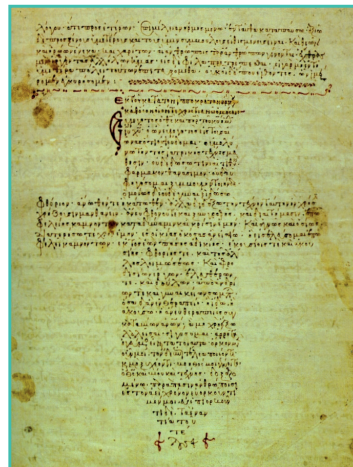
Er moet rekening gehouden worden met de andere sanctionerende instanties: het RIZIV, de strafrechtbanken en de burgerlijke rechtbanken, de hoofdgeneesheren en wachtverantwoordelijken. Voor hetzelfde vergrijp moet niet tweemaal veroordeeld worden. De straffen moeten kunnen uitgesproken worden met opschorting of met

uitstel van uitvoering. Tuchtrectherlijke boetes zouden het arsenaal kunnen aanvullen en zijn veel makkelijker uitvoerbaar.

Na een bepaalde periode moeten lichte straffen kunnen uitgewist worden en voor de zwaardere sancties moet eenmalig eerherstel kunnen aangevraagd worden. Daarentegen moet er mogelijkheid zijn om zware beslissingen, die “in gewijsde” zijn en dus definitief, openbaar te maken indien dit van belang is voor de effectieve naleving van de tuchtstraf en/of voor herstel van de door de tuchtinbreuk ontstane situatie.

3. De splitsing van vooronderzoek en tuchtraad en de representativiteit

Zoals in gewoon recht is het aangewezen de functie van inbeschuldigingstelling en onderzoek volkomen te splitsen van de tuchtrechtspraak. Er moeten dus tucht-

▶ De eed van Hypocrates

raden komen die geen enkele binding hebben met de provinciale raad.

Ook moet op beide niveaus de nodige expertise bestaan om over de voorliggende problematiek te kunnen oordelen en tegelijk de nodige onafhankelijkheid te waarborgen. Op ieder niveau is representativiteit een vereiste. Dit houdt o.m. in dat er meer vrouwelijke leden terug te vinden zijn in provinciale raden, tuchtkamers, raden van beroep en nationale raad. Helaas is dit wel het moeilijkste te verwezenlijken bij gebrek aan voldoende kandidaten die hun kostbare tijd willen steken in urenlange vergaderingen.

4. De Code van Plichtenleer

De huidige Code van Plichtenleer is te breed uitgesponnen en geen arts kent zijn Code min of meer grondig. Hij moet bondiger en transparanter worden gemaakt. Daar is de Nationale Raad nu langzaam aan begonnen en het zou veel sneller moeten.

5. Last but not least: het is de evidentie zelf dat de Orde van Artsen federaal wordt opgebouwd, net zoals de Balies dat reeds verwezenlijkt hebben in 2001: Orde van Vlaamse Balies en Orde van Frans- en Duitstalige Balies.

G. Albertyn
Voorzitter Provinciale Raad Antwerpen

Densiteit van artsen in Franse en Vlaamse gemeenschap

In *Artsenkrant* van 06.02.15 publiceerde Geert Verrijken het artikel “Bijna dubbel zoveel pediaters in Franstalig België”. Hij baseerde zich op het VBS Jaarverslag 2014 van Secretaris-Generaal Marc Moens, gepubliceerd op 07.02.15 (<http://www.gbs-vbs.org/nl/over-het-vbs/>). Marc Moens gaat uit van de bij het RIZIV geregistreer-

de artsen per discipline op 01.02.15, onderverdeeld in Franstaligen en Nederlandstaligen.

Voor de bevolkingscijfers gaat hij uit van een extrapolatie van de regionale cijfers van de FOD Economie van 01.01.14 naar 01.01.15; voor Brussel gebruikt hij een sleutel van 9 % N-taligen als “gemiddelde van verschillende bronnen”.

Het totaal aantal in de studie ingesloten artsen is 47.701: 22.848 F-taligen en 24.853 N-taligen; bij de 18.511 huisartsen waren er 8.572 F-taligen en 9.939 N-taligen, en bij de 29.190 specialisten: 14.276 F-taligen en 14.914 N-taligen. Uit de cijfers van het VBS-verslag hebben we de volgende tabellen gedistilleerd.

Tabel 1 Huisartsen

	Aantallen		Densiteit per 10.000 inw.		% F bij N=100
	F	N	F	N	
Erkende HA 003,004, 007, 008	6.551	7.827	14,07	11,96	118
Artsen 000 & 009	958	810	2,06	1,24	166
Algemeen geneeskundigen 001 - 002	696	796	1,49	1,22	122
Kandidaat-huisarts	367	506	0,79	0,77	103
Totaal	8.572	9.939	18,41	15,18	121

Daaruit blijkt dat er bij de klassieke erkende huisartsen 18 % meer F-taligen dan N-taligen zijn en dat de F-taligen in de vier categorieën samen voor 21 % oververtegenwoordigd zijn.

Tabel 2 Specialistische geneeskunde

	Aantallen		Densiteit per 10.000 inw.		% F bij N=100
	F	N	F	N	
Artsen-specialisten in opleiding	1.895	2.539	4,07	3,88	105
Specialisten	12.115	11.988	26,01	18,31	142
Apothekers biologen	266	387	0,57	0,59	97
Totaal	14.276	14.914	30,65	22,78	135

Hieruit leiden we af dat er bij de klassieke specialisten 42 % meer F-taligen dan N-taligen zijn en dat de F-taligen in de drie categorieën samen voor 35 % oververtegenwoordigd zijn.

Tabel 3 Top-10 bij de specialisten

	Aantallen		Densiteit per 10.000 inw.		% F bij N=100
	F	N	F	N	
Nucleaire geneeskunde	188	146	0,40	0,22	182
Medische oncologie	133	108	0,29	0,16	181
Inw. Geneeskunde + endocrino-diabet.	884	706	1,90	1,08	176
Gynaecologie - verloskunde	864	697	1,86	1,06	175
Acute geneesk. en urgentiegenesk.	488	393	1,05	0,60	175
Pediatrie + pediatrie neurologie	930	769	2,00	1,17	171
Cardiologie	615	535	1,32	0,82	161
Reumatologie	126	112	0,27	0,17	159
ORL	366	333	0,79	0,51	155
Gastro-enterologie	363	341	0,78	0,52	150

In de top-10 van specialisten waar de F-taligen oververtegenwoordigd zijn, spant nucleaire geneeskunde de kroon (+ 82 %) en op de tiende plaats komt gastro-enterologie (+ 50 %).

Daarop volgen, niet vermeld in de tabel: psychiatrie (+ 47 %), radiologie (+ 42 %), dermato-venerologie (+ 41 %), pneumologie (+ 41 %), neurologie (+ 40 %), klinische biologie (+ 39 %), anesthesie (+ 37 %), "andere specialismen" (+ 33 %), plastische heelkunde (+ 32 %), chirurgie (+ 29 %), stomatologie (+ 18 %), pathologische anatomie (+ 14 %), oftalmologie (+ 13 %), orthopedie (+ 11 %), neuropsychiatrie (+ 11 %) en urologie (+ 5 %).

Voor geriatrie scoren beide gemeenschappen gelijk, voor neurochirurgie en radiotherapie is er een ondervertegenwoordiging (- 10 %) van de Franse Gemeenschap, en voor fysieke geneeskunde + fysiotherapie is er ook een lichte ondervertegenwoordiging (- 2 %) van de Franse Gemeenschap.

Tabel 4 Totaliteit van de artsen

	Aantallen		Densiteit per 10.000 inw.		% F bij N=100
	F	N	F	N	
Huisartsen totaal	8.572	9.939	18,41	15,18	121
Specialistische geneeskunde totaal	14.276	14.914	30,65	22,78	135
Algemeen totaal	22.848	24.853	49,06	37,96	129

Uit deze tabel, een compilatie van de eindcijfers van tabel 1 en 2, blijkt dat de F-talige artsen voor 29 % oververtegenwoordigd zijn in het totaal aantal artsen in België.

Conclusie

De vaststelling van duidelijke oververtegenwoordiging van F-talige artsen, in de huisartsgeneeskunde en nog meer in de specialistische geneeskunde op dit ogenblik, is een belangrijk element in de discussie over de continuentgering.

Die F-talige oververtegenwoordiging staat in schrijnend contrast met de onwil van de Franse Gemeenschap om de instroom van toekomstige artsen op een sluitende wijze te beperken. De tabellen tonen eveneens aan dat de F-talige oververtegenwoordiging niet alleen

geldt voor de erkende huisartsen en de erkende specialisten, doch ook – zij het in mindere mate – voor de kandidaat-huisartsen en de specialisten in opleiding. Dit alles brengt ons tot het besluit dat het ganse gezondheidsbeleid, met inbegrip van de normering, de uitvoering en de financiering – zoals trouwens bepaald in de resolutie van het Vlaams Parlement van 3 maart 1999 – dringend een bevoegdheid moet worden van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap. En dat de bevoegdheid voor toegang tot het beroep van arts eveneens naar beide gemeenschappen moet overgeheveld worden.

Eric Ponette, 16 februari 2015

Frank van den Bleeken

Frank Van den Bleeken is dertig jaar geïnterneerd en niet behandeld. Vier jaar geleden zag hij euthanasie als enige oplossing voor zijn ondraaglijk psychisch lijden. Uitgerekend laat justitie en niet volksgezondheid de euthanasie toe. Op minder dan zes dagen voor de euthanasie zou voltrokken worden neemt de politieke en medische wereld een ferme bocht.

In december 2013 laat Prof. Distelmans aan Van den Bleeken weten dat hij niet bereid is om de euthanasie uit te voeren met het argument dat hij weigert mensen te euthanaseren omwille van een falend politiek systeem. Hij wijst op een alternatief in Nederland. Hij respecteert het besluit van Prof. Distelmans en neemt begin 2014 Dr. Marc Cosyns onder de arm. Deze laatste stemde in met zijn vraag die volgens hem legitiem is en conform de wet.

In september 2014 besliste het hof van beroep te Brussel dat hij 48 uur de gevangenis mocht verlaten. Door het nationaal en internationaal protest was geen enkel ziekenhuis bereid om hem op te nemen. Na lang overleg werd een consensus bereikt over het penitentiair ziekenhuis te Brugge. Door de grote maatschappelijke druk heeft minister Geens zich persoonlijk over het dossier ontfermd. Na overleg met alle partijen werd de datum van 11 januari vooropgesteld. Van den Bleeken neemt afscheid van zijn familie, maar ondertussen twijfelt de behandelende arts over de uitvoering ervan. Op 4 januari ziet Dr. Cosyns af van euthanasie en brengt de advocaat op de hoogte die alle partijen moet informeren. Hier is de communicatiefout: eerst moet er een transparante communicatie komen met de patiënt en in de euthanasiewet staat dat een arts uitdrukkelijk de plicht heeft om zijn patiënt tijdig te informeren over zijn besluit en niet via omwegen. Uiteindelijk was het zijn zus die de primeur kreeg om het hem mee te delen. Onder toenemende mediadruk zocht minister Geens de geïnterneerde op in Turnhout en deed drie beloftes: zijn overbrenging naar het FPC in Gent, nadien een transfer naar Nederland en op langere termijn een structurele oplossing voor longstay-geïnterneerden in België. De vraag is wat minister Geens met de arts heeft afgesproken en of daardoor het medisch beroepsgeheim niet geschonden werd. Euthanasie is een medische aangelegenheid tussen arts en patiënt.

Besluiten door het VGV:

1. De verdienste van deze casus is dat de politieke wereld eindelijk begrepen heeft dat onze geïnterneerden moeten behandeld worden.
2. Penitentiaire gezondheidszorg is niet de taak van

justitie maar van volksgezondheid die de juiste expertise heeft.

3. De minister van justitie heeft geen enkele inspraak over het al of niet toekennen van euthanasie. De CBM is het enige medische kanaal waar deze vraag moet behandeld worden in alle discretie en met respect voor het medisch geheim. De communicatiedrang van minister Geens in dit dossier is verwerpelijk maar ook artsen en advocaten hebben de media bewust opgezocht. De vraag is alleen of de "mens" Van den Bleeken hiermee op termijn zal geholpen worden. Het enige dat minister Geens interesseerde is de lont te verwijderen uit dit kruitvat. Samen met Dirk Leestmans kijk ik uit als we vier jaar verder zijn. Als justitie nu reeds bezuinigt op de dagprijs van de gedetineerde (voeding en kleding) dan zijn deze mooie beloften waarschijnlijk "gebakken lucht".
4. Recent kan een gedetineerde een medische klacht indienen bij de Commissie van Toezicht waarbij hij aan de eraan verbonden arts een schriftelijke toelating verleent om zijn medisch dossier in te zien.

Bronvermelding: Dirk Leestmans, journalist VRT Nieuwsdienst (*Panorama*), Kroniek van een aangekondigde euthanasie.

Jan Dockx

Nieuwe ontwikkelingen in de zwangerschapstesten ter handicapherkenning vóór de geboorte

Voortschrijdend inzicht in de oorzaken van mentale en fysische gebreken en de hieraan verbonden kosten heeft in de laatste decennia een hoge vlucht genomen. Amnionpuncties door de baarmoederwand, en later de vlokentest gingen dikwijls gepaard met onduidelijke uitkomsten en bovendien met risico's voor een spontane miskraam. Niet-invasieve prenatale testen (NIPT), zoals de echografische nekplooiemeting bij de opsporing van foetussen met het syndroom van Down, konden deze risico's vermijden. Meer recente ontwikkelingen,

waarbij de opsporing gebeurt via de aanwezige foetale cellen in het bloed van de zwangere moeder, laten het gericht zoeken toe naar numerieke (o.a. bij de syndromen van Down, Turner of Klinefelter) en ook structurele chromosomenafwijkingen bij de foetus, met zeer betrouwbare voorspellingen, tot op 99,9 procent. Ook de gehele DNA-code van de vrucht kan op deze manier worden blootgelegd op aanwezigheid van specifieke mutaties.

Dit heeft als consequentie dat echtparen voor delicate beslissingen komen te staan over al dan niet onderbreking van de zwangerschap. Tegenwoordig blijkt 90 procent van de ouders voor onderbreking te kiezen. Anderen, die voor dezelfde beslissing hebben gestaan en voor een degelijke voorbereiding van de geboorte van een niet-optimaal kind hebben gekozen, getuigen van geluk en dankbaarheid. Anderzijds nemen de waarschuwin-

gen voor discriminatie van kinderen en individuen met het syndroom van Down ook toe. Zo wordt: “prenatale exterminatie” gesuggereerd, “vergelijkbaar met georganiseerde uitroeiing van joden door de staat” (Jo Libeer, docent gehandicaptenstudies, UA). Erger nog, een toekomstige maatschappij waar gebreken niet meer worden getolereerd.

Deze ontwikkelingen hebben uiteraard financiële consequenties voor ouders en terugbetaalbaarheid door de ziekenfondsen. Maar de concurrentie met vooral buitenlandse laboratoria (China en USA) lijken de prijzen te drukken. Het Kenniscentrum voor de Gezondheid stelde dat terugbetaling vanaf 150 € haalbaar wordt. Anderzijds moet de behandeling van gehandicapte kinderen en individuen ook haalbaar blijven.

Piet Hein Jongbloet

KORTE BERICHTEN

Dan toch geen herdenkingsmunt van Napoleon

België zal na hevig protest uit Frankrijk dan toch geen speciaal muntstuk van 2 euro uitbrengen naar aanleiding van de 200ste verjaardag van de Slag bij Waterloo. Voor de verzamelaars komt er wel een alternatief, een muntstuk met een waarde van 3 of 5 euro, zegt Francis Adyns, woordvoerder van de FOD Financiën.

Landen van de eurozone hebben de mogelijkheid speciale 2 euromunten te slaan om deze of gene gebeurtenis of belangrijke figuur te herdenken of in de schijnwerpers te zetten. Naar aanleiding van de 200ste verjaardag van de Slag bij Waterloo waarbij de Franse leider Napoleon Bonaparte een zware nederlaag leed, wilde België een munt uitbrengen.

Dat laatste is niet naar de zin van Frankrijk. Onze zuiderburen stuurden een brief naar de Europese Raad waarin ze de munt als “schadelijk” omschrijven. “De Slag bij Waterloo is een gebeurtenis die tot het collectieve geheugen behoort”, staat te lezen. “Het is meer dan gewoon een militair conflict. Munten laten circuleren waarop een symbool staat dat voor een deel van de Europese bevolking schadelijk is, komt ons als schadelijk voor, zeker in een context waarbij de regeringen van de eurozone de eenheid en de samenwerking in de mone-

taire unie pogen te versterken.”

Frankrijk vraagt België daarom de munten niet in omloop te brengen. Ons land gaat op die vraag in, zegt Francis Adyns, woordvoerder van de FOD Financiën. Als alternatief zal Financiën een andere herdenkingsmunt slaan “met een speciale waarde die niet voorkomt in het normale betalingscircuit: 3 of 5 euro, of nog een andere waarde. Frankrijk kan zich hier niet tegen verzetten, omdat het niet gaat over een munt met een normale nominale waarde.”

De Koninklijke Munt van België heeft al 180.000 munten van 2 euro geslagen en verpakt. Die zullen dus niet in omloop worden gebracht.

Monnaie de Paris

De Fransen hebben blijkbaar zelf speciale munten die herinneren aan de Slag bij Waterloo. De Nationale Unie van Openbare Diensten heeft foto's verspreid, genomen in het bezoekerscentrum aan de voet van de Leeuw van Waterloo. Daar staan volgens de vakcentrale automaten opgesteld waar bezoekers (toeristische) munten kunnen kopen die de Slag bij Waterloo herdenken. De munten worden aangeboden door... de Monnaie de Paris, de Franse pendant van de Koninklijke Munt van België

Bron: Alexander Verstraete, Kathleen Heylen, <http://dredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2267503>

‘Er was eens een VVMV’

Een kwarteeuw geleden zag “Het Verbond van Vlaamse Medisch-wetenschappelijke Verenigingen” het levenslicht. Dit gebeurde binnen de schoot van het VGV, waar reeds meerdere jaren stemmen opgingen om een nieuwe koepelstructuur op te richten. Het werd toen voor velen steeds duidelijker dat de gezondheidszorg als persoonsgebonden aangelegenheid andere wegen op ging in het Noorden en het zuiden van het land.

Op dat ogenblik waren er, binnen een aantal wetenschappelijke artsenverenigingen, meerdere krachtige figuren die een dergelijke organisatie wel zagen zitten. Vertegenwoordigers van de zenuwartsen, de chirurgen, de gastro-enterologen, de huisartsen, de pediaters en anderen vonden elkaar en op 1 maart 1995 werd het VVMV opgericht. Binnen alle Vlaamse universiteiten waren er positieve reacties en zo werd ook het ganse opleidingscontinuüm, samen met de zorg voor het medisch-wetenschappelijk onderzoek, een van de aandachtspunten van het VVMV. De uitbouw van een kwaliteitsvolle Vlaamse gezondheidszorg kreeg steeds de grootste aandacht, naast het bewaken van het gebruik van het Nederlands in medische publicaties, informatieverstrekking en bij overlegfora.

Ongeveer twee decennia lang heeft het VVMV, meestal samen met het VGV, diverse spraakmakende symposia georganiseerd. De uitbouw van een degelijke beroepsopleiding voor alle disciplines, de opkomst van “EBM”, de oprichting van KCE, en vooral de verdere staatshervorming hebben de strijdpunten van het VGV voor een groot deel gerealiseerd. Het VVMV heeft zo, via haar leden en door diverse initiatieven, bijgedragen om een aantal ontwikkelingen te versnellen en op het juiste spoor te zetten.

De strijd voor een kwaliteitsvolle, toegankelijke, betaalbare en op de bevolking gerichte gezondheidszorg is zeker nog niet gestreden. De onderwerpen van de voorbije symposia van VGV hebben op een schrijnende wijze aangetoond welke grote noden er nog steeds binnen onze geroemde Vlaamse gezondheidszorg bestaan.

Maar ook de gezondheidszorg zelf is nog onvoldoende op het lijf van de gemeenschappen en de regio's geschreven en de problemen van kansarmoede, multiculturaliteit, middelengebruik en zorgverzekering vragen nog heel wat aandacht en middelen om de huidige en komende uitdagingen aan te pakken.

Het VVMV is momenteel opnieuw in de schoot van het VGV afgedaald en heeft haar nog beschikbare middelen overgemaakt voor nuttig gebruik. De visie en de ideeën blijven dus aanwezig binnen VGV. Zo blijven wij mee waken over de ontwikkelingen van de Vlaamse gezondheidszorg en de kwaliteit van zorg en van opleiding.

Chris Geens Voorzitter VVMV

Virtuele realiteit wordt werkelijkheid

Facebook, Samsung, Oculus, Cardboard – het zijn namen die je in 2015 waarschijnlijk regelmatig zal zien terugkomen in eenzelfde context: virtuele realiteit (VR). We kennen de virtuele realiteit al van futuristische films en voor velen lijkt dit alles ook meer sciencefiction dan werkelijkheid. Een VR-bril is een bril met ingebouwd beeldscherm, verbonden met een pc, een spelconsole of een telefoon. Voor elk oog is er een schermpje, bij voorkeur met een hoge resolutie (HD), en de bewegingssensoren in de bril draaien het beeld voor je ogen zodat je een realistisch bewegingsgevoel ervaart. Wie met zo'n bril een film bekijkt, staat als het ware midden in de film door het driedimensionele beeld dat hij ontvangt. Virtuele realiteit heeft bij velen een aanpassingsperiode nodig, maar al doende leert men. Belangrijk: zo'n bril is helemaal anders dan een zogenaamde 3D-bril (zoals in de bioscoop).

Hoewel de nieuwe VR-bril er nog erg onhandig en plomp uitziet, kan daar binnenkort veel verandering in komen, want virtuele realiteit staat op het punt om volledig door te breken. De bal is pas echt aan het rollen gegaan eerder dit jaar, toen Facebook maar liefst 2 miljard dollar veil had voor Oculus, een toonaangevende specialist in betaalbare virtual reality-brillen. Met dit signaal geeft Facebook aan dat de wereld stilaan klaar is voor een virtuele wereld.

Het Britse adviesbureau KZero voorspelt een verkoop van 24 miljoen van dergelijke brillen in 2016. Ook Samsung, Sony, Microsoft, Google en Carl Zeiss zouden interesse hebben in de toepassingen ervan. De techniek is opgestart als iets dat alleen is weggelegd voor gamers die de hele tijd aan hun pc zitten, maar speculeert nu vooral op toepassingen voor filmindustrie, evenementen, gezondheidssector en reclame.

Facebook-icoon Mark Zuckerberg wist de nadruk van een dergelijke bril dan ook meteen te verleggen naar een cultureel ecosysteem. Denk aan concerten of sportwedstrijden virtueel bijwonen, of vanuit je zetel een bekend museum bezoeken, bijvoorbeeld.

Facebook heeft wilde plannen, ook al zal de verwezenlijking ervan wel enkele jaren duren. Wat dacht je van een virtuele school, waarvoor je gewoon thuis je bril kan opzetten en ineens op de schoolbanken zit. Je kan naar het bord kijken waar de juf staat, rondkijken naar andere leerlingen, allemaal van thuis uit. Uiterst handig wanneer bijvoorbeeld je kind het huis niet kan verlaten, of wanneer scholen ver van je woonst liggen.

Naast digitale scholen ziet Facebook ook potentieel in allerhande evenementen. Raak je niet op die ene finale van de Europabeker voetbal of op een concert? Zet gewoon je bril op en je zit in het publiek, helemaal vooraan. Dan hoeft je geen dure tickets meer te kopen en kan je de sfeer inademen alsof je er zelf bent. In Amerika maakt zowel het leger als lucht- en zeemacht gebruik

van de technologie voor diverse doeleinden: vluchtsimulatie, slagveldsimulatie, medische training en voertuigsimulatie. Daarnaast wordt virtuele realiteit ook gebruikt om posttraumatische stress te verwerken. Dat brengt ons bij de hamvraag: is virtuele realiteit iets tijdelijks? Is het een hype in wording, die daarna weer snel zal verdwijnen? Ik denk alvast dat het meer dan een hype zal worden. Voor gamers is het een droom die uitkomt, maar er zijn nog zoveel andere mogelijkheden. Wat dacht je van een film kijken op je mobiele toestel? Even de bril uit je (rug)zak halen en je zit net in een bioscoop. En misschien hebben we binnenkort geen computermonitor meer nodig, maar kijken we allemaal met zo'n bril. De toepassingen voor documentaires zijn ook erg interessant. Men wandelt als het ware door een loopgraaf uit de Eerste Wereldoorlog en hoort de aangepaste geluidsfragmenten.

Frank Goes

Bron: *Trends*, 29 januari 2015; *De Standaard*, 3 maart 2015; *ZDNet*, 20 november 2014

Vlaanderen heeft vier fabrieken van de toekomst

Vier bedrijven in Vlaanderen kregen op 3 februari dit jaar het label "fabriek van de toekomst" toegekend door Vlaams minister van Economie Philippe Muyters (N-VA) en werden ambassadeurs van de Vlaamse industrie. Die vier ambassadeurs zijn de voorlopers van 140 bedrijven die onder begeleiding van Agoria – de federatie van de bedrijven van de Belgische technologische industrie – en Sirris – collectief centrum van de technologische industrie – de evolutie naar de "fabriek van de toekomst" zullen doorlopen.

Een ervan is Dentsply Implants, een wereldtopper wat tandimplantaten betreft, met een vestiging in Hasselt met 100 medewerkers. Zij gebruiken moderne 3D-printtechnieken voor tandprothesen en leveren hulpmiddelen en software voor tandchirurgie.

Newtec, gevestigd in Erpe-Mere en met meer dan 300 medewerkers wereldwijd, hoort er eveneens bij. Zij zijn specialist in het ontwikkelen en produceren van materiaal en software voor satellietcommunicatie.

Een derde gelauwerde is Continental in Mechelen met meer dan 500 werknemers. Zij produceren ABS-componenten en remsystemen voor personenwagens. Doorgedreven automatisering en verlaging van de ecologische voetafdruk maakt hun productiehallen tot een voorbeeldcentrum.

Provan, toeleverancier in metaalwerken met specialisatie in laser-plaatbewerking en assemblage, kreeg als vierde de erkenning "fabriek van de toekomst". Zij zijn gevestigd in Genk en Bilzen en zijn sterk in korte doorlooptijden in de productie.

Frank Goes

Bron: *De Standaard*, 4 februari 2015

De eerste man met twee bionische armen (*Artsenkrant*, 6 februari 2015)

Een arbeider die 40 jaar geleden beide armen verloor door een elektrocutie, kreeg in het John Hopkins Hospital in Baltimore (Verenigde Staten) twee bionische armen ingeplant, die hij nu alleen met de geest bedient.

Vooraleer de prothesen werden ingeplant onderging hij een

heelkundige ingreep om spierreïnnervatie ter hoogte van de schouder mogelijk te maken. Daardoor werden zenuwen, die door het verlies van beide armen 40 jaar niet meer hadden gewerkt, opnieuw geactiveerd. De bionische arm zorgt voor de conversie van elektrische signalen uit de hersenen tot echte bewegingen.

Er volgde uiteraard een revalidatie van verschillende maanden, maar hij kan intussen verschillende bewegingen uitvoeren zoals de armen opheffen, voorwerpen oprapen, de hand schudden of de vingers bewegen.

Het betreft natuurlijk een prototype, maar deze uitvinding opent ongeziene perspectieven voor geamputeerden. Wat we zagen in feuilletons als *The Bionic Man* of films als *Robocop* is binnenkort geen fictie meer!

Jan Van Meirhaeghe

Gaat India vooruit?

Op 28 februari dit jaar maakte de regering van eerste minister Narendra Modi het nationale budgetplan voor het land op. Wat zijn de bijzonderheden:

1. Bedrijfsbelastingen worden verlaagd van 30 naar 25%.
2. De regering maakt een spectaculair plan bekend voor een universele sociale zekerheid, inbegrepen een ongevallenverzekering voor de armen, indien zij een jaarpremie van 20 eurocent (!) betalen.
3. Het budgetplan bestempelt yoga als een liefdadigheidsactiviteit en maakt het geschikt voor belastingvrijstelling.

Eerste minister Modi stelde vorig jaar een minister van Yoga en Alternatieve Geneeskunde aan. Shripad Naik krijgt de taak om de traditionele Indiase geneeskunde, zoals ayurveda, yoga, naturopathie, unani, siddha en homeopathie, in binnen- en buitenland te promoten. Door yoga, maar ook door andere traditionele Indiase kunsten zoals ayurveda (gezondheidsleer die gebruik maakt van kruiden en massages) en homeopathie los te koppelen van het ministerie van Volksgezondheid, hoopt premier Modi meer internationale aandacht voor deze therapeutische tradities te kunnen losweken. De premier – zelf een fervent beoefenaar van yoga – heeft al vaker gepleit voor een breder gebruik van de Indiase tradities. In september vroeg hij de Verenigde Naties ook om een internationale yogadag te overwegen. Modi benadrukt dat deze tradities de moderne geneeskunde geenszins zomaar opzij willen schuiven. De twee geneeswijzen sluiten elkaar volgens hem ook niet uit. “Bij onze voorvaders maakte zorgen voor een goede gezondheid deel uit van hun leven”, aldus de premier, die vindt dat ook de huidige generatie hun levenswijze moet omarmen.

Shripad Yasso Naik, minister van Yoga en Traditionele Geneeskunde

Frank Goes

Bron: *Time*, 16 maart 2015; *Life Gezondheid & Psycho> Sport*, 12/11/2014

Een waardige grafsteen voor Charlotte van Bourbon in de kathedraal van Antwerpen

Op 24 januari 2015 werd in de Sint-Anthoniuskapel van de kathedraal een nieuwe grafsteen onthuld voor Charlotte van Bourbon, derde echtgenote van Willem van Oranje. Zij woonden van 1577 tot 1582 in de Scheldestad, die toen fungeerde als hoofdplaats van de Lage Landen. Deze onthulling voltrok zich in aanwezigheid van bisschop Mgr. Johan Bonny, dominee Dick Wursten, burgemeester Bart De Wever, schepen Marc Van Peel en de vertegenwoordigers van de Vlaamse en Nederlandse regering, Stad en Provincie Antwerpen en van de andere sponsors: ANV, Marnixring, Stichting Noord & Zuid en Benev.

Het ging hier om een initiatief van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV), dat door de herinnering aan het verblijf van het gezin van de Vader des Vaderlands in deze stad wilde getuigen van de historische verbondenheid van ‘het Nederlandt’ of de Lage Landen bij de zee. Het echtpaar genoot er groot aanzien en kreeg er vier kinderen, met pittige namen als Belgica, Flandrina, Brabantina en Antwerpiana. In 1582 stierf Charlotte kort na de eerste moordaanslag in 1581 op Willem van Oranje. Om de opstand tegen Spanje verder te zetten moest Willem van Oranje naar het Noorden vertrekken, echter pas na een grafmonument te hebben laten oprichten in de op dat ogenblik protestantse tempel. Na de rampspoedige val van Antwerpen (1585) in de woelige periode van de contra-reformatie werd dit monument vernield.

Uniek aan deze plechtigheid was het oecumenisch karakter, vooral te danken aan de toespraken van Mgr. Johan Bonny en dr. Dick Wursten. Na de inleiding van Guido Naets, voorzitter van ANV-Vlaanderen, en de warme toespraken van aan de ene kant de twee geestelijke vertegenwoordigers en aan de andere kant de heren Bart De Wever en Marc Van Peel, kon de onthulling worden voltrokken. Het massaal opgekomen publiek hief spontaan het Nederlands volkslied aan, gevolgd door Het Gebed voor het Vaderland: “Heer, laat het princenvolk niet ondergaan in broedertwist en schande”. Bart De Wever bleek zeer opgetogen en nodigde het gezelschap uit voor een receptie in het 450 jaar oude stadhuis!

In een bevlogen en beklievende rede op het ‘Schoon Verdiep’ van het stadhuis loofde de burgemeester namens de stad het ANV voor dit initiatief en hij toonde zich zeer dankbaar voor dit “prachtige geschenk uit de hemel”. Hij ventileerde ook de verrassing en dankbaarheid van de stadsgidsen, die er de vele Noord-Nederlandse toeristen op willen wijzen. De problemen in Antwerpen in de 16de eeuw tijdens reformatie en con-

trareformatie waren een vingerwijzing naar de huidige problemen rond de multiculturele aanwezigheid in de stad. Zeer in het bijzonder was ook zijn pleidooi voor de as Amsterdam-Brussel met het oog op het welzijn van de Lage Landen aan de zee. Bart De Wever eindigde met de woorden van Marnix Van Aldegonde, Oranjes wapenbroeder: "Hoe konden wij ooit vergeten dat wij uit één stronk zijn geplant!" Een verademing uit de mond van de zogenaamde schaduwpremier van België.

Piet Hein Jongbloet

De zandman heeft het lastig

Het elektrische licht heeft onze beschaving veel vooruit geholpen, maar we hebben er volgens Pieter Van Dooren wel slaap bij ingeschoten. We slapen per nacht een uur minder dan een eeuw geleden. Ook neurologe Ilse De Volder van het spraakcentrum van de Antwerpse universiteit wijst op de nefaste evolutie van een boek lezen in bed, over een tv in de slaapkamer tot de tablet en de smartphone. Die vloed aan afleiding houdt niet op. Het blauwe licht van de beeldschermen brengt onze biologische klok van slag. Melatonine is het endocriene hormoon geproduceerd in de pineale klier onder de hypofyse, dat het circadiaanse ritme van slapen en wakker zijn regelt. Het wordt afgescheiden wanneer we ons in een donkere omgeving bevinden. De productie ervan wordt geïnhibeerd door licht (o.a. door blauw licht 460-480 nm) dat op het netvlies invalt en neemt toe bij duisternis. Daarenboven blijft ons hoofd onrustig indien wij voor het slapengaan te veel prikkels opnemen. Een eeuw geleden sliepen wij negen uur per dag, nu nog minder dan acht. Een online enquête bij 517 Vlamingen door de vzw De Maakbare Mens bevestigde dat beeld. Liefst meer dan de helft had last met inslapen en een derde voelt zich overdag slaperig. Tekort aan slaap leidt tot angst en stress, volgens Ilse De Volder. Het maakt ons ook emotioneel kwetsbaar en dat is reeds lang geweten door folteraars.

Slaap is ook onmisbaar voor onze hersenen (*Science Magazine*). Tijdens de slaap wordt ons geheugen bijgewerkt en verse ervaringen worden verbonden met bestaande gegevens. Studenten leggen tijdens de slaap vast wat ze hebben geblokt; de kennis vergaard tijdens een nachtje doorblokken raakt niet verder dan het vluchtige geheugen. Wetenschappers van de universiteit van Gent en Leuven onderzochten vorig jaar 621 eerstejaarsstudenten. Diegenen die 's nacht in plaats van zes, zeven uur sliepen, haalden gemiddeld 1,7 punten op 20 meer op de toetsen.

Ook onze kinderen worden in die gewoonten meegetrokken; een kwart valt in slaap in de auto of op het tapijt voor de tv, maar niet in bed. Een slaapritueel is volgens Stephanie Hödl van het slaapcentrum UZ Gent

noodzakelijk, anders moet het zandmannetje te snel werken.

Frank Goes

Bron: *De Standaard*, 11 maart 2015; Figueiro MG et al., The impact of light from computer monitors on melatonin levels in college students. *Neuro Endocrinology letters*, 2011; 32:158-163.

Wetenschap in 200 woorden DS 17/02/2015

Het nieuwe online vakblad *Journal of brief ideas* publiceert uitsluitend artikelen van maximaal tweehonderd woorden. Bovendien worden de artikelen niet onderworpen aan *peer review*. Verder wordt *jargon* niet verklaard maar vervangen door *links* naar definities. Hoofdredacteur David Harris wil aldus aan onderzoekers de mogelijkheid bieden om hun vele ideeën, die zij wegens tijdsgebrek niet kunnen uitwerken, toch in de openbaarheid te brengen. Het blad wil hiermede inspelen op de huidige tijdsgeest van vluchtige sociale media zoals *tweets*, *snapshots* en *soundbites*. Voorlopig staan pas een goed dozijn artikelen handelend over de meest uiteenlopende onderwerpen zoals de bijziendheid van melkwegstelsels, het uitsterven van de moa's (grote niet-vliegende vogels) in Nieuw-Zeeland en de opslag van arseen in varens op de site van het vakblad.

Commentaar: Zoals vele andere wetenschappers sta ik huiverig tegenover dit soort journalistieke manier van rapporteren, die de weg opent voor onzorgvuldige denkoefeningen en wetenschappelijke onnauwkeurigheid. Conventionele onderzoeksartikelen mogen dan wel genadeloos lang en gedetailleerd schijnen, maar dat is de prijs die we moeten betalen voor het betrouwbaar verder ontrafelen van een zeer complexe wetenschappelijke werkelijkheid.

A. Baert

ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING

Met 40 euro schenkt u zicht!

IBAN: BE79 0013 0379 0033 • BIC: GEBABEBB

Giften vanaf 40 euro zijn fiscaal aftrekbaar - www.lichtvoordewereld.be - info@lightfortheworld.be

Licht voor de wereld

Light for the World (of Licht voor de wereld) is een erkende Belgische ngo die bestaat sinds 1997 en vooral actief is in Centraal-Afrika (DR Congo, Rwanda en Tanzania). De organisatie steunt projecten gericht op de preventie van blindheid, het verlenen van oogzorg en de integratie van blinde en slechtziende kinderen in het onderwijs.

Van de 39 miljoen blinde mensen wereldwijd leeft er 90% in ontwikkelingslanden. 80% van alle blindheid is te voorkomen of te genezen. De helft van alle blinde mensen heeft cataract en zou weer kunnen zien dankzij een relatief eenvoudige operatie. Op een totale bevolking van 75 miljoen zijn er in Congo 900.000 blinden, waarvan 75.000 kinderen: 75% ervan kan worden genezen.

Light for the World verbetert de toegankelijkheid tot oogzorg en staat ervoor in dat ook de allerarmsten kwalitatieve oogzorg kunnen genieten. Angst, bijgeloof en een gebrek aan informatie zijn belangrijke barrières om medische hulp te zoeken. De gemeenschapswerkers sporen mensen op die al jarenlang onnodig blind zijn door cataract. Ze hebben er geen idee van dat een ope-

ratie soelaas kan brengen, of ze hebben geen middelen om het transport naar het ziekenhuis te betalen. Oogzorg toegankelijk maken is een van de belangrijkste uitdagingen! Bijkomend wordt gezorgd voor een sociale dienst: iedereen betaalt naar eigen vermogen.

Light for the World versterkt de werking van oogziekenhuizen in Afrika door het verlenen van technische en financiële steun. Er is een groot gebrek aan oogartsen. In ontwikkelingslanden is er slechts 1 oogarts voor 1 miljoen mensen. In België is dat 1 voor 10.000 inwoners. Door lokale artsen op te leiden, door het aankopen van nieuw medisch materiaal en door regelmatig opleidingen te voorzien voor het medische en administratieve personeel verzekert de organisatie dat de projecten duurzaam zijn. Verder is er ook een strikte opvolging van zowel kwantitatieve als kwalitatieve indicatoren (controle dat het geld effectief en efficiënt benut wordt).

Slechts 2% van de kinderen met een handicap hebben toegang tot onderwijs. Light for the World ondersteunt opleidingsprogramma's voor blinde en slechtziende kinderen en volwassenen. Blinde kinderen krijgen een aantal jaren een speciale opleiding, onder andere in braille. Daarna worden ze geïntegreerd in gewone scholen en volgen zij de lessen met ziende leerlingen.

■ OWV.Vlaanderen PERSMEDEDELING

In opvolging van Robrecht VERMEULEN, statutair niet meer verkiesbaar, heeft het Algemeen Bestuur van het Overlegcentrum van de Vlaamse Verenigingen, Willy DE WAELE, politiek secretaris van de Vlaamse Volksbeweging en ereburgemeester van de gemeente Lennik tot voorzitter verkozen.

De nieuwe voorzitter heeft van het Algemeen Bestuur mandaat gekregen om:

- Een politieke onderbouwde visie uit te werken met de nadruk op de mogelijkheden van een autonoom Vlaanderen;
- Nauwe contacten te onderhouden met de Vlaamse regering;
- De Vlaamse federale volksvertegenwoordiging op te roepen geen medewerking te verlenen aan de uitvoering van de 6de staats(mis)vorming;
- De aangesloten verenigingen en hun leden intensief te informeren en nauw te betrekken bij de besluitvorming van het OVV.

Te Mechelen, 19 januari 2015

CULTUUR - BOEKEN

ANTWERPEN 1914. Bolwerk van België tijdens de Eerste Wereldoorlog THOMAS G. MAES

De auteur: Thomas Maes geeft achtergrond en historische duiding omtrent de gebeurtenissen in Antwerpen 1914. Het bevat ook een historisch tijdsdocument, namelijk het dagboek van Jozef Muls, wellicht de belangrijkste Vlaamse kunstcriticus en essayist van zijn tijd, die het verhaal van zijn eigen beleving, vermengd met dat van de bevolking die de belegering van Antwerpen van dag tot dag meemaakt, beschrijft. Antwerpen was toen bijna twee maanden hoofdstad van België.

Beoordeling: een boeiend verhaal omtrent de belegering en val van Antwerpen in de eerste maanden van de Grote Oorlog. Weinig mensen beseffen dat het eerste grote Belgische slagveld van de Eerste Wereldoorlog rond Antwerpen lag, dat dit slechts enkele weken duurde, maar wel het verdere verloop van de oorlog heeft bepaald. Thomas Maes beschrijft het op een verhalende manier. Aan te bevelen aan eenieder die zich wil verdiepen in de geschiedenis van de wereldoorlogen en zeker aan ieder Antwerpenaar.

Bespreker: Frank Goes

Uitgeverij: Houtekiet, @HoutekietBoeken

2014 - 279 blz. - paperback met foto's - € 22,95

BELGIUM DAT IS NEDERLANDT Identiteit en identiteitsbesef in de Lage landen, 1200-1800 HUGO DE SCHEPPER

De auteur (°Aalst, 1934) is historicus (KU Leuven), em. hoogleraar in Amsterdam en Nijmegen. Zijn hoofdstelling luidt: de begrippen Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden zijn pas ter sprake gekomen als *Noordelijke* en *Zuidelijke Afdeling* tijdens het Verenigd Koninkrijk (1815-1830-9).

Het boek: sinds de Romeinen (*'Belgae fortissimi...'*) was België de officiële Latijnse benaming voor de Lage Landen en hun bewoners. Begrippen als **Nederlandt** en de **Nederlandsche sprake** geraakten vanaf 1482 ingeburgerd, naast 'Vlaamsch', 'Dietsch', 'Nederduitsch' en 'Nederduitschland' (Germania inferior). Na de val van Antwerpen (1585) en de vrede van Münster (1648) bleven deze termen ook in gebruik, zowel voor de Republiek als voor de Spaanse en later Oostenrijkse Nederlanden, tot eind 18de eeuw. Na het separatisme in 1830-1839 werd het begrip Belgique/België gemonopoliseerd en verengd tot zijn huidige properties.

Als gevolg van voortschrijdende industrialisatie en handel in Vlaanderen, Brabant, Holland en Zeeland sinds de 11de eeuw ontstond er een centrumfunctie tegenover de periferie en **Oost-West**-differentiatie. Onder de Bourgondiërs en Habsburgers groeide een 'natie in wording', die als gevolg van de tachtig jaar durende oorlogsverrichtingen tussen Spanje en de bevrijde gebieden resulteerde in een breuk tussen de klein-Nederlandse Calvinistische Republiek en de contragereformeerde 'Spaanse Nederlanden' met een geleidelijke vervreemding.

Ons oordeel: aan de hand van tientallen kaarten en archiefstukken wordt dit vernieuwende inzicht onderbouwd. Schokkend voor de vele historici in Noord en Zuid, die met een verwrongen historisch besef en *a posteriori*-constructies een staatsnationalistische geschiedschrijving beiderzijds in stand hebben willen houden!

Bespreker: Piet Hein Jongbloet

Uitgeverij: Papieren Tijger, bestelling@papierentijger.org

2014 - 128 blz. - € 35,00 - ISBN 97 890 672 828 57

Keizers van het COLOSSEUM ANTON VAN HOOFF

De auteur: Bekend hoogleraar en journalist. Publiceerde meerdere boeken over de klassieke oudheid.

Het boek: Het boek beschrijft het leven en de werken van de drie Flavische Romeinse keizers (63-95 n.C.), ook genoemd de keizers van het Colosseum. De kwarteeuw van hun keizerschap was rijk aan dramatische gebeurtenissen zoals: de Joodse oorlog, burgeroorlogen, de opstand van de Bataven, een pestepidemie, de Vesuviusuitbarsting en de ondergang van Pompeï. Opmerkelijk is dat de auteur het leven van elk van de drie Flavische keizers niet chronologisch beschrijft, maar verschillende episodes uit hun levensgang naast elkaar zet met als doel het Romeinse keizerschap als regeringsvorm en instituut in al zijn facetten te belichten. Dit concept vereist evenwel van de lezer een vrij diepgaande kennis van de Romeinse geschiedenis, en bemoeilijkt een vlotte lectuur. Ik vond ook de zeer talrijke letterlijke citaten uit de bekende Latijnse geschiedschrijvers eerder storend voor de continuïteit van het verhaal. Het chronologisch overzicht en de meerdere geografische kaarten in het begin zijn zeer nuttig. De kwaliteit van de zwart-wit illustraties is jammer genoeg beneden peil. De kleurbeelden daarentegen zijn prachtig, maar hun aantal is te beperkt.

Bespreker: A. Baert

Uitgeverij: Ambo / Anthos

2014 - 304 blz. - € 21,99 - ISBN 978 90 263 2742 1

VLAMINGEN ZIJN FATSOENLIJKE MENSEN Over de verhouding tussen allochtonen en autochtonen JAAK PEETERS

De auteur heeft dit boek geschreven uit ergernis over de verwijten aangaande de mislukte integratie van inwijkelingen.

Het boek: Om zijn mening aan de werkelijkheid te toetsen deed de auteur een bevraging bij 50 Vlamingen. Hij trof geen racisme aan, wel angst inzake het falen van de integratie: daarom heel fatsoenlijke mensen. De begrippen identiteit, etnie, natie en staat worden ontleed. Identiteit wordt gevormd door een geheel van betekenissen en verandert als gevolg van nieuwe. De confrontatie wordt aangegaan met linkse spraakmakers, Europese leiders en allochtonen, die de Vlaamse natie willen afbreken. Er is veel ergernis over Europa, pers, bewapening in de wereld, etc. Conclusie: wij moeten zelf geloven in onze samenleving en weerwerk bieden tegen de afbrekers van de Vlaamse natie. Er is veel kennis verwerkt met verwijzing naar 164 nota's en 114 boeken.

Ons oordeel: Tussen de overvloed van inbreng en ergernis vond ik geen klare visie en geen realistische oplossing. Niet goed genoeg.

Bespreker: Robrecht Vermeulen

Uitgeverij: Pelckmans Uitgeverij NV, Brasschaatsesteenweg 308, 2920 Kalmthout
2014 - 214 blz. - € 19,50 - ISBN 978 90 289 7886 7

HET OOG ONTRAFELD FRANK GOES

De auteur: Dr. Frank Goes is een oftalmoloog die naast zijn praktijk (Goes Eye Center) een academische carrière heeft uitgebouwd. Hij is lid van talloze cultuur- en wetenschappelijke verenigingen en kreeg onder meer de Lifetime Achievement Award van de American Academy of Ophthalmology in 2009.

Het boek: is een magnum opus dat zonder meer een levenswerk is en in het Nederlandse taalgebied zijn gelijke niet kent. De opbouw bestaat uit negen secties onderverdeeld in 49 hoofdstukken gevolgd door een glossarium. Alle wetenschappelijke aspecten worden behandeld, maar de voorkeur van de auteur gaat onmiskenbaar uit naar geschiedenis en kunst. Belangrijke hoofdstukken zijn het historisch overzicht, de ontrafeling van het mysterie van het zien, historische figuren en hun ziektebeeld, de grote meesters in de schilderkunst, blindheid en toekomstperspectieven.

Het boek is rijklijkelijk geïllustreerd met meer dan 500 afbeeldingen. Bijzonder aan dit werk is de leesbaarheid voor leken. Naast elke wetenschappelijke term staat een verstaanbare vertaling.

Ronduit indrukwekkend is de bibliografie die na de besluiten elk hoofdstuk afsluit.

Ons oordeel: Een uitzonderlijk werk dat niet mag ontbreken in een bibliotheek.

Bespreker: Jan Dockx

Uitgeverij: Jaypee Brothers, www.jaypeebrothers.com

Publiekprijs: € 90 en voor VGV-leden € 60: frank@goes.be, Sionkloosterlaan 7, 2930 Brasschaat.

CULTUUR - MUZIEK

De meeste lezers van *Periodiek* kennen de auteurs van de bekende rubrieken. Graag zet ik iemand die waarschijnlijk minder bekend is, in de bloemetjes: de echtgenote van Bert Baert, **Els Van den Eynde**, die reeds jaren de rubriek muziek verzorgt. Veel te weinig lezers, en ik hoor daar ook bij, beseffen met welke ernst en deskundigheid zij die recensies muziek verzorgt. Zij is een autoriteit op musicologisch gebied en haar professionele inbreng wordt door ons enorm geapprecieerd.

Het geschreven woord bezorgde haar in het laatste jaar Grieks-Latijnse humaniora de erkenning "Laureate van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde". Dankzij haar muzikale en journalistieke familiale achtergrond en ernstige muzikale vorming op conservatoriumniveau volgden regelmatige optredens als sopraansoliste in semiprofessioneel verband. Intense deelname aan concertleven als kritische luisteraar (oratorio, opera, recitals, orkest- en kamermuziek, meesterklassen zang/klavier) en brede talenkennis (Frans, Engels, Duits, Spaans, Italiaans) hebben haar muziekcensie-opdracht bij *Cultuurleven* gunstig beïnvloed. Een boeiende samenwerking van meer dan dertig jaar liet recensiepublicaties toe van hoogst interessante musicologische en aanverwante literatuur (gelezen in origineel). Niet alleen encyclopedisch-musicologische werken, biografieën, themaboeken (culturele stromingen, muziekgenres,

interpretatiekunst, interviews...) en dergelijke kwamen aan bod, maar eveneens partituren, meertalige zangboeken en talrijke cd-opnamen als auditieve illustratie. Liveconcerten met bijzonder actueel karakter vonden maandelijks weerklink in *Tijdsignaal*.

In "Uit de discotheek" geeft Els Van den Eynde gefundeerde appreciatie over interpretatie van inhoud en vorm, met vragen als "waar, hoe en waarom heeft deze muziek ontroering gebracht of niet?" Evaluatie van cd-opnamen is een intensief, auditief proces, zonder suggestief visueel contact. Gevoelswereld van muziek sneuvelt snel onder telegramstijl! Meermaals beluisteren voorkomt lichtvaardige kritiek! Liveconcert anderzijds is (eenmalig) ziende genieten. Frequent bijwonen van liveconcerten en meermaals beluisteren van cd-opnamen: een mooi compromis voor een ernstige muziekcommentator? (Frank Goes)

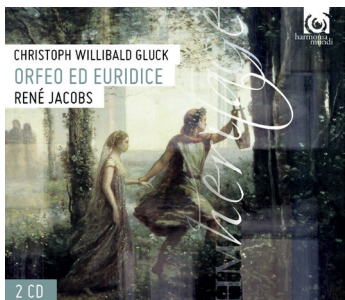
**CD PHAEDRA Classics 292030 ALLERSEELLEN LIEDER FR. SCHUBERT
G. MAHLER – R. STRAUSS** Uitvoerders: **Werner van Mechelen, bass-bariton en Lucas Blondeel, piano**

Met *Allerseelen* herbevestigt gevierd operazanger *W. van Mechelen* zijn grote liedkunst. Mijmeringen rond afscheid, lijden, doodsverlangen, verlossing en eeuwigheidsvisie uit Duits-romantisch liedrepertoire worden aangrijpend vertolkt, met opmerkelijk evenwicht in intelligente/emotionele tekstbeleving. Inspelend op interpretatief en vocaal meesterschap profileert *L. Blondeel* (ref. Schubert-CD, Klara) zich hier als begenadigd *lied*-begeleider bij emotioneel diepgaande lyriek. Bewonder sereniteit (klavier en stem) in *Schuberts Litanei*; suggestieve expressie in *Beim Winde*; hallucinante kracht van *Totengrabers Heimweh*, waarin tekstgevoelig pianist fragiele hoop weeft; extase in *Auflösung*; berusting in *Nachtstück*. Zielsverwante Rückertpoëzie (*Urlicht, Um Mitternacht, Ich bin der Welt...*) onthult *Mahlers* diep aangrijpend metafysisch zelfportret (zielsberoerende klavier- en stembeheersing). Versluiserde 'Memento mori'-sfeer doordringt *R. Strauss'* bedrukte liederen (*Im Spätbot, Vom künftigen Alter*). Ook inniger weemoed (*Zueignung, Die Nacht, Allerseelen*) vindt dankbaar klankbord. Laatste lied *Morgen* opent subliem perspectief op stil geluk. Prachtige intieme muziek.

**CD NAXOS 8 573307 BARTOK (1881-1945) Kossuth Symphonic Poem, Sz.75a
Two Portraits op. 5 – Suite No. 1, op. 3.** Uitvoerders: **M. Ludwig, violin, Buffalo Philharmonic Orchestra, JoAnn Falletta** conductor

Uitgelezen ontmoeting met *jonge* componist Bartók, waarvan groots *symfonisch gedicht Kossuth* invloed van R. Strauss openbaart. Dreigende hoorns openen dit sterk dramatisch, scenisch vrijheidsverhaal waarin alle gevoelens, uitgelokt door opstand en nederlaag, stem krijgen in schitterende blazers en strijkers. *Desolate violsolo* voorspelt het pijnlijke einde 'in silence'. *Two portraits op. 5* verwijst naar ex-geliefde violiste Stefi Geyer: de Engelse hoorn vertolkt in *Ideal- Andante (1)* Bartóks hoop en twijfel met 'Stefi-motief' uit (voor haar geschreven, *nooit* uitgevoerd) vioolconcerto! Deze zachte weemoed, sublimatie van persoonlijke tragedie, vormt scherp contrast met bitter ironisch *Grotesque-Presto (2)*, want 'love has died'. Over de *Suite no. 1 op. 3* noteert Bartók (première Wenen, nov. 1805): "Despite all of the Hungarianisms, my suite caused a sensation in Vienna!" Uit dit gedurfd jeugdwerk bekliven: zangerig *Moderato* en nostalgisch *Poco Adagio* (onvergetelijk diafaan naspel voor violsolo!). Onverholten lof voor concept én uitvoering.

**CD HMY 2921742-43 2CD Christoph Willibald GLUCK (1714-1787)
ORFEO ED EURIDICE Dir. R. Jacobs**

Uitv.: *Orfeo: B.Fink, Euridice: V. Cangemi, Amore: M. C. Kiehr Rias Kammerchor, Freiburger Barockorchester*

Via *herdruk 2014* van R.Jacobs' integrale studio-opname (2001) wil ik (vast Muntabonnee) even terugblikken op *Orfeus-Muntproductie 2014, live* (dir. H.Niquet, regie R.Castelucci) en beide producties aan elkaar toetsen. Castelucci verving originele *Orfeusmythe* door privéverhaal (comapatiënte/locked-in syndroom!) en koos voor theatersucces met 'emo-kultuur' via *visuele* beelden (scherp bekritiseerd op muzikaal en ethisch vlak)! In tegenstelling tot R. Jacobs' visie (respect voor origineel Gluck-concept), *negeerde* hij totaal de *muzikaal-emotionele kracht* van Glucks *geniale reform-opera*. Juist dat meesterwerk werd dus door

Castelucci (beginneling in De Munt) overgeheveld naar *tweederangsrol* (!) en gedegradeerd tot (bijna-film)muziek bij dominant privé(surrogaat)verhaal! De *dubbelzinnige regie* en *eindeloos videogebruik* werden door musici/kenners/fans van uitmuntend musicerend Muntorkest, vanuit muzikaal standpunt terecht gehegeld als 'stoorzenders'. Deze muziek-vernederende 'verminking' stond in akelig contrast met vroegere precieuze Muntproducties waarin R. Jacobs' *dirigeerstok de originele muziek dééd primeren!* **Herdruk 2014 van Jacobs' excellente studio-opname** brengt verheugend, allesomvattend antwoord: **essentiële klankrijkdom herlééft!** R. Jacobs evoceert pure schoonheid; herschept heel subtiel het zalig-etherisch Elysium, maar grimmig-dreigend Hades' dodenrijk; stimuleert - *zonder beelden!* - onze verbeelding. Hij oriënteert inspiratie én interpretatie naar het *originele Gluck-concept* "**Waar woorden tekort schieten om gestalte te geven aan de kracht van de liefde, die 'bergen verzet', kan alleen de muziek die taak overnemen**" (ref. Aristoteles)! Daarom klinken de smartelijke/delicate dialogen tussen vocale en instrumentale solisten (allen *dramatis personae*) en ariës zo aangrijpend uitgepuurd en ademt alles hier immense bewogenheid! Stralende sopranen *M. Kiehr* en *V. Cangemi* beleven met intense empathie hun dramatische rol. Met prachtig, mild stemtimbre incarneert mezzo *B. Fink* de ontroerende zanger-met-de-lier. Inherente symboliek berust bij drama-gevoelig koor, dat aan Orfeo's klacht schrijnend diepere dimensie verleent. Met weergalozе intuïtie inspireert R. Jacobs (ex-Orfeo-vertolker!) de rijkgenueanceerde klankkleur van Freiburger Barokorchester. Unieke opname!

CULTUUR – Tentoonstellingen

Binnenland

 Faces then + faces now (tot 17.05)
Paleis voor Schone Kunsten, Brussel

Faces then toont een vijftigtal verbluffende portretten uit de 16de eeuw waarin de westerse portretkunst haar definitieve vorm heeft gekregen als synthese tussen het Vlaamse realisme en de idealistische traditie van de Italiaanse meesters.

Faces now heeft niets te maken met de virtuoze renaissanceportretten. Het is een autonoom project. In zeven zalen, met werk van 32 fotografen (w.o. Dijkstra, Corbijn, Vanfleteren) wordt een beeld geschetst van de Europese portretfotografie sedert 1990. De raakvlakken tussen then en now zijn treffend en in al die eeuwen is weinig veranderd.

 Van Gogh in de Borinage – De geboorte van een kunstenaar (tot 17.05)

Bam, Bergen en culturele hoofdstad van Europa. Van Gogh vestigde zich als predikant tussen 1878 en 1890 in de Borinage, 'het Zwarte Land'. Dan was hij nog geen voldragen kunstenaar: zijn eerste werken zijn stuntelig, vol met beginnersfouten. De weergave van figuren is moeilijker dan landschappen en de tekeningen over het dagelijkse leven van boeren en arbeiders zijn vooral geïnspireerd door armoede en onrecht. Later zullen zij de basis worden van zijn schilderwerk, waarbij visuele vervorming het expressionisme op gang trekt. Deze vervorming wordt een stijlfiguur en niet langer probeersel, waarbij de harde arbeidsomstandigheden in de mijnstreek aan het einde van de 19de eeuw worden

geschetst. Met een zeventigtal schilderijen, tekeningen en brieven wordt een mooi beeld geschetst van wat hem inspireerde.

 Peter Buggenhout (tot 31.05)
M, Leuven

Hij is een Vlaamse kunstenaar, bekend geworden door zijn beelden van stof en afval. Hij schept een oncomfortabele schoonheid. Zijn werk heeft de weg gevonden naar belangrijke kunstcentra in New York, Frankfurt en Parijs.

 Karakterkoppen. Over haviksneuzen en hamsterwangen (tot 27.09)
Guislainmuseum, Gent

Wat leert een gezicht? Reeds in de Griekse oudheid speculeerde men over de betekenis van lichaams- en gezichtsbouw. Wat geeft het gezicht vrij over het karakter van de mens? Kan je het hoofd lezen? En bestaat er zoiets als een crimineel uiterlijk? De tentoonstelling gaat in op de relatie tussen uiterlijk en innerlijk, waarover veel omstreden theorieën circuleren: de zogenaamde frenologie. Hoewel de tentoonstelling vooral gaat over geschiedenis is de actualiteit nooit ver weg: vooroordelen en stereotypen spelen nog altijd een grote rol in media en samenleving.

 Julia Margaret Cameron (tot 14.06)
Museum voor Schone Kunsten, Gent

Zij behoort tot de belangrijkste fotografen van de 19de eeuw. Haar foto's getuigen van een intense zoektocht naar schoonheid. De tentoonstelling put uit de rijke fotoverzameling.

 Larry Sultan (tot 24.05)
Smak, Gent

Sultan is een van de beste conceptuele fotografen. Hij maakte veelbesproken reeksen over sociaal-politieke thema's, zoals het leven van de Midden-Amerikaanse dagloners.

 Rubens Privé (tot 28.06)
Rubenshuis, Antwerpen

De Antwerpse barokmeester was op zijn best in zijn portretten van zichzelf en zijn familieleden. De bruiklenen komen uit prestigieuze collecties. Het iconisch zelfportret van het Rubenshuis is nauwgezet onderzocht door de National Gallery en authentiek bevonden: Rubens schilderde het zelf.

 Zwart feminisme Body talk (tot 03.05)
Wiels, Brussel

De tentoonstelling toont hoe zes Afrikaanse kunstenaressen sinds de late jaren 90 in hun werk omgaan met feminisme, seksualiteit en lichaam. Body talk is een multimediale strijd met performance, fotografie, video en installaties.

 The Smell of War, The Mask of War (tot 30.08)
Kasteel De Lovie, Poperinge

Deze geurententoonstelling biedt een unieke invalshoek op de herdenking van de Grote Oorlog en chemische oorlogsvoering. Voor De Cupere, curator, is olfactorische kunst een volwaardig medium.

 Brussel tikt Duits (tot 03.05)
Museum van de Stad, Brussel

Deze tentoonstelling toont hoe burgers tijdens Wereldoorlog I leefden. Honderden voorwerpen, verzameld door invloedrijke Brusselaars tijdens de oorlog en geschonken aan het stadsarchief, zijn de basis van de tentoonstelling. Bijzonder is de collectie karikaturen, gemaakt door in Brussel gebrande kunstenaars.

 Ricardo Brey. Op de bodem van de hemel
(tot 10.05) - MUHKA, Atheneum en de Sint-Pauluskerk, Antwerpen

Grootschalige overzichtstentoonstelling met een verrassend groot oeuvre, waarvan een belangrijk deel publiek nog nooit vertoond. Zijn oeuvre is maatschappelijk georiënteerd en benadert de hedendaagse beeldcultuur op kritische wijze. In het Atheneum is zijn installatie *Universe* met meer dan duizend tekeningen te bewonderen in 99 vitrinekasten. De kunstenaar geeft zijn eigen kosmologie vorm. Op de trappen voor het altaar van de Sint-Pauluskerk staat zijn installatie *Every life is a fire*, bestaande uit 33 bollen van verschillende grootte en de meest uiteenlopende materialen.

 Tour de France (tot 30.08)
Fabiolaalzaal, Antwerpen

De achtste aflevering in de reeks "De Modernen". De verzameling Franse kunst van het Antwerpse Museum voor Schone Kunsten, dat heropent in 2019, is onvolledig maar zit vol prettige verrassingen: Degas, Rodin, Chagall, Zadkine, Rouault en Modigliani.

 Donkere kamers. Over melancholie en depressie
(tot 31.05) - Guislainmuseum, Gent

Donkere kamers brengt de verschillende gedaanten in beeld van eeuwenoude melancholie, maar ook van depressie, haar hedendaagse evenknie. Zwaarmoedigheid heeft niet alleen veel kunstenaars en onderzoekers getroffen, maar ook sterk geïnspireerd. Een aanrader.

Voor Chagall en het Rijk van de Sultan zie VGV bezoekt.

Buitenland

 De Frick Collection. Kunstschaten uit New York
(tot 10.05) - Mauritshuis, Den Haag.

Een selectie van 36 werken met pareltjes als Van Eyck, Memling, Goya, Ingres en Constable. De Frick Collection is één van 's werelds mooiste particuliere kunstcollecties, ondergebracht in een schitterend stadspaleis. De tentoonstelling vult de collectie van het Mauritshuis mooi aan. Absolute aanrader.

 Rubens and his legacy (tot 10.04)
Royal Academy, Londen

Anders dan in Brussel, waar de tentoonstelling opende met geweldige en gewelddadige jachtscènes, begint de expo in Londen veel serene met landschappen, geliefd onderwerp van het Britse publiek. De tentoonstelling gaat de confrontatie aan met Constable, Turner (beiden sterk beïnvloed door Rubens), Bacon, Freud en Warhol.

 Inventing impressionism (tot 31.05)
National Gallery, Londen

Het verhaal van de Parijse kunsthandelaar Paul Durand-Ruel, die het impressionisme ontdekte, wordt gepresenteerd met 85 topstukken. Zonder hem zouden de impressionisten niet hebben overleefd. Hij creëerde de kunstmarkt, zoals we die vandaag kennen.

 Velazquez (tot 13.07)
Grand Palais, Parijs

Schitterende retrospectieve met ook recent aan hem toegeschreven werken, nog nooit geëxposeerd. De tentoonstelling geeft een compleet overzicht vanaf zijn debuut in Sevilla tot zijn laatste levensjaren en van de invloed op zijn tijdgenoten.

De oase van Matisse (tot 16.08)

Stedelijk Museum, Amsterdam

Een tentoonstelling met knipselwerken van Matisse, uitgebreid met een selectie van belangrijke schilderijen.

Biennale van Venetië (09.05 tot 22.11)

All the worlds futures. Een breed beeld van de hedendaagse kunstproductie in het unieke decor van de Dogenstad.

Staying Power: Photographs of Black British Experience (tot 24.05)

Victoria&Albert Museum, Londen

De tentoonstelling bestaat uit 118 foto's van 17 zwarte Britse fotografen. Bedoeling is ook het leven van de kleurlingen in Groot-Brittannië te documenteren.

Late Rembrandt (tot 17.05)

Rijksmuseum, Amsterdam.

Met meer dan honderd schilderijen, tekeningen en etsen worden de laatste levensjaren van deze Hollandse meester belicht vanaf 1650 tot zijn dood. De late schilderijen zijn niet vanzelfsprekend: duister, intimistisch, melancholisch, vol zelfbeklag, vaak bijbels geïnspireerd en voor hun tijd erg experimenteel. Weinig kunstenaars wisten het theater van het leven zo indringend op te roepen. Absolute aanrader.

Jan Dockx

CULTUUR - FILM

Verontwaardiging en vervreemding

Het Oscarseizoen achter de rug, de verse oogst van Cannes nog niet geplukt: de lente is traditioneel een slap cinemaseizoen. Toch zitten er enkele lekkere krenten in de pap. Wij selecteren er drie.

Selma, de indrukwekkende verfilming van één van de wrangste hoofdstukken uit de strijd van zwarte Amerikanen voor hun burgerrechten, loopt nog in enkele bioscopen. De jonge zwarte regisseuse Ava DuVernay schoot in de roos met haar eerste belangrijke film. De vernederingen die zwarten zelfs in de jaren zestig nog moesten ondergaan, het drama van de 'Bloody Sunday' op de Edmund Pettusbrug in Selma (de protestmars die in maart herdacht werd met een bezoek van Barack Obama), de angst en twijfels van Martin Luther King: DuVernay brengt het meeslepend in beeld, maar zonder de stroop en de overdrijvingen die je in zulke films vaak tegenkomt.

Een andere film die je met verontwaardiging bekijkt, is het Duitse *Im Labyrinth des Schweigens*, die eind april in onze bioscoopzalen komt. Dit waargebeurde verhaal speelt zich af in 1957, wanneer een Auschwitz-overlever klacht indient tegen een onderwijzer in wie hij zijn beul uit het concentratiekamp herkent. Zijn klacht valt in dovemans oren: in 1957 sluit iedere Duitser boven

de 35 de ogen, mompelend dat 'alleen de toekomst telt', terwijl jongeren de naam Auschwitz niet eens kénnen. Regisseur Giulio Ricciarelli vertelt zijn verhaal over jonge procureurs die tegen deze omerta in opstand komen zonder veel stilistische opsmuk, maar dat is ook niet nodig als je zo'n fascinerend stuk geschiedenis vertelt.

Wie meer houdt van ongebreidelde fantasie en poëzie, moet 12 mei in zijn agenda schrijven. Dan komt *Een duif zat op een tak, nadenkend over het bestaan* uit, van de Zweed Roy Andersson – de meest unieke cineast ter wereld. Andersson won met zijn 'Duif' de Gouden Leeuw in Venetië, en dat was niet verrassend – al past hier ook een waarschuwing: wie bij conventionele verhalen zweert, blijft beter thuis.

De minzame Zweed is een geval apart. In hartje Stockholm bouwde hij met vroegere medewerkers van Ingmar Bergman zijn eigen ambachtelijke studio uit, waar hij met engelengeduld merkwaardige films opneemt: een aaneenschakeling van vignettes en korte sketches, vaak wrang en absurd, waarin je zeer geleidelijk de samenhang ontdekt. Andersson is een humanist die met veel visuele poëzie (je ziet dat hij houdt van Hopper en Breughel) een aanklacht schetst tegen de individualisering en ontmenselijking van onze maatschappij. Sommigen zullen de zaal hoofdschuddend ontvluchten; anderen zullen verrukt vaststellen dat het ook in 2015 nog kan: cinema die je verrast, en je stof meegeeft om nog een week te glimlachen en peinzen over wat je gezien hebt.

Steven De Foer

Chagall - het Rijk van de Sultan

Op 9 mei bezoeken we, samen met het Doktersgild Van Helmont en de V.V.A afdeling Brussel, twee tentoonstellingen in het Museum voor Schone Kunsten te Brussel. Tussenin is een lunch mogelijk in het restaurant van het Muziekinstrumentenmuseum.

1 Marc Chagall, een retrospectieve

Chagall (07.07.1887-28.03.1985) is een Russische kunstenaar met een poëtische beeldtaal, die is gebaseerd op het dorpsleven uit zijn jeugd. Met deze retrospectieve wordt zijn gehele loopbaan in beeld gebracht vanaf zijn Russische beginperiode tot zijn latere monumentale werken. Hij behoort tot de belangrijkste kunstenaars van de twintigste eeuw. Zijn stijl is gekenmerkt door expressieve kracht van kleur. In de jaren vijftig ging hij zich meer toewijden op monumentaal werk. Wereldberoemd zijn de glasramen voor de synagoge van Jeruza-

lem, de kathedraal van Metz en het Frauenmünster in Zürich. In een tijdsbestek van zes decennia werd een buitengewoon rijk oeuvre tot stand gebracht dat getuigt van unieke creativiteit en fantasie.

Deze tentoonstelling werd georganiseerd in samenwerking met het *Palazzo Reale* in Milaan. Aan de hand van een honderdtwintigtal werken wordt het artistieke parcours van de schilder overlopen. Er wordt vooral aandacht besteed aan de Russische periode, waarin hij

zich onderscheidt van het toen gangbare kubisme. De grote thema's van zijn oeuvre betreffen verbondenheid met de Hebreeuwse cultuur, iconografie van het Joodse dorp, volkstradities, confrontatie met de 17de eeuwse literatuur (*La Fontaine*), ontdekking van het licht en de weergave van kleur.

Deze tentoonstelling werd gerealiseerd in samenwerking met het *Comité Chagall* en bruiklenen afkomstig uit New York, Bazel, Parijs, Sint-Petersburg naast privécollecties.

2 Het Rijk van de Sultan: de Ottomaanse wereld in de kunst van de renaissance

De Islam is op één na de grootste en jongste wereldgodsdienst. Door de komst van de profeet Mohammed veranderde de wereld in de 7de eeuw. De snelle verspreiding van de islam bevorderde een unieke integratie van verschillende culturen en tradities. Na de val van Constantinopel (1453) had de Ottomaanse beschaving een veelzijdige aantrekkingskracht op westerse schilders en denkers uit de renaissance: een scharniermoment waarop twee culturen elkaar, ondanks vooroordelen en militaire conflicten, veelvuldig konden beïnvloeden.

Er zijn bruiklenen uit de grootste musea met schilderijen van **Bellini**, **Dürer**, **Titiaan**, **Tintoretto** en **Memling**. Verder nog portretten van sultans, luxueuze handschriften, Oosterse tapijten en wetenschappelijke instrumenten. De luister van het Ottomaanse rijk sprak tot de westerse verbeelding.

Jan Dockx

Lp-PLA2: onbekend is onbemind?

Cardiovasculair lijden (CVD) is een chronische aandoening gekenmerkt door een sluipende ontwikkeling waarbij symptomen doorgaans pas in een gevorderd stadium tot uiting komen. Ondanks een dalende trend, blijft CVD wereldwijd de belangrijkste oorzaak van vroegtijdig overlijden. De dalende trend is voornamelijk te danken aan de aandacht voor preventie. Nochtans is preventie nog te veel gefocust op oudere mannen en vrouwen met een vastgestelde CVD of met een verhoogd risico op CVD. Er is echter noodzaak om deze strategie uit te breiden naar de ganse populatie met de bedoeling om de belangrijke groep asymptomatische mannen en vrouwen met een gemiddeld risico eveneens voldoende snel te bereiken. CVD-preventie zou een levenslange inspanning moeten zijn waarbij de voordelen steeds tegen de eventuele neveneffecten en kosten dienen afgewogen te worden.

De bepaling van het totale CVD-risico op basis van multiple factoren (bv. SCORE) is de hoeksteen van deze strategie. Naast de leeftijd, geslacht, rokerstatus en bloeddruk, is de meting van lipiden hierbij de belangrijkste factor. Ondanks het sterk voorspellend vermogen van de gebruikte modellen bestaat er een belangrijke overlap in risicoscores tussen individuen met en zonder onderlig-

gend CVD. Nieuwe biomerkers worden daarom geïntroduceerd en onderzocht op hun potentieel in een poging om het discriminerend vermogen te verhogen.

High-sensitive C-reactive protein (hsCRP) is een merker die gebruikt kan worden bij de verfijning van het risicoprofiel bij personen met een ongewoon of gemiddeld CVD-risico. Aan de basis ligt de link tussen inflammatie en aanzet, ontwikkeling en destabilisatie van atherosclerotische letsels. hsCRP is echter gekenmerkt door een beperkt diagnostisch venster voor CVD en mist duidelijk specificiteit.

Lipoprotein-associated phospholipase A2 (Lp-PLA2) werd recent geïntroduceerd als een onafhankelijke risicofactor voor plaqueruptuur. Lp-PLA2 wordt aangemaakt door inflammatoire cellen van myeloïde oorsprong en hydrolyseert geoxideerde fosfolipiden waardoor vasculaire inflammatie en atherosclerotische letsels worden veroorzaakt. De opstapeling van macrofagen en lymfocyten in atherosclerotische inflammatie is gekoppeld aan een verhoogde expressie van Lp-PLA2 in de plaques, vooral in gecompliceerde en onstabiele plaques (zie figuur 1). Lp-PLA2 blijkt op een synergistische wijze met hsCRP te werken. Nochtans kan hsCRP enkel als een merker voor algemene inflammatie beschouwd worden, terwijl Lp-PLA2 **specifiek voor vasculaire inflammatie** gebruikt kan worden. Bovendien blijkt Lp-PLA2 niet beïnvloed te zijn door obesitas.

Lp-PLA2 kan in bloed gemeten worden met de PLAC®-test. Studies tonen aan dat Lp-PLA2 een **sterke en on-**

Tal van voordelen ongeacht jouw leeftijd

- Brillen en lenzen tot **100 euro**
- Lidgeld sportclub tot **30 euro**
- Oordoppen op maat tot **50 euro**
- Tandimplantaten tot **500 euro**
- Vaccinaties tot **75 euro**

Hoofdzetel:

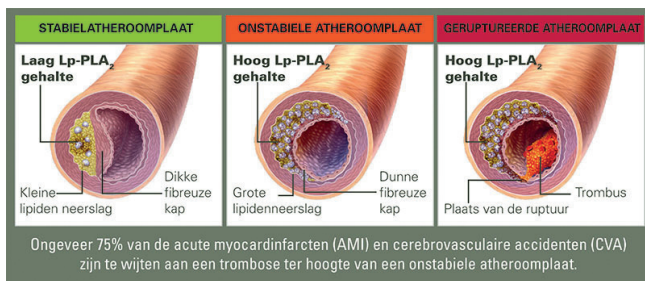
Hoogstratenplein 1 - 2800 Mechelen - info@vnz.be
Kantoren & postbussen over heel Vlaanderen

Ontdek onze vele voordelen,

www.vnz.be of bel gratis 0800 179 75

Veranderen van ziekenfonds is heel eenvoudig. Wij regelen alles!

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds

Lp-PLA2 resultaten in functie van het CVD risico

afhankelijke factor is voor CVD-accidenten bij zowel symptomatische als asymptomatische personen, als ook bij personen met een lage LDL-cholesterol. Bovendien blijkt een daling van Lp-PLA2 onder behandeling (statines) een reductie van CVD-accidenten te voorspellen, onafhankelijk van de baseline Lp-PLA2-waarde. Momenteel erkennen verschillende Amerikaanse en Europese organisaties de waarde van de test bij personen met twee of meerdere risicofactoren, zoals familiale CVD-historiek, hypertensie, diabetes, metabool syndroom en chronisch nierlijden, zelfs indien het routine lipidenbilan geen bijzondere afwijkingen vertoont.

De PLAC®-test is goedgekeurd door de US Food and Drug Administration (FDA) bij de bepaling van het CVD-risico. De test wordt evenwel op dit moment door het RIZIV niet terugbetaald. Meer informatie over de test kan bekomen worden bij Medisch Labo Medina (052/25.80.25, info@medina.be).

Bibliografie

- Goldstein LB, Bushnell CD, Adams RJ, et al. 2010 AHA/ASA Guidelines for the Primary Prevention of Stroke: A Guideline for Healthcare Professionals From the American Heart Association/American Stroke Association. *Stroke* 2011; 42:517-584.
- American Association of Clinical Endocrinologists' (AACE) Guidelines for Management of Dyslipidemia and Prevention of Atherosclerosis *Endocrine Practice* (2012) Vol 18 (Suppl); 1-78.
- European Guidelines on CVD Prevention in Clinical Practice (Version 2012) European Society of Cardiology – DOI: 10.1093/eurheartj/EHS092.
- Zalewski A, Nelson JJ, Hegg L, Macphee C. Lp-PLA2: A New Kid on the Block. *Clin Chem* 2006;52:1645-1650

Wencel Top
Medisch Directeur – Medisch Labo Medina

IN MEMORIAM

Wij melden met droefheid het overlijden van Prof. Dr. Wilfried Dierick. Het VGV betuigt zijn oprechte deelneming aan de familie van Professor Dierick.

Frank Goes

In memoriam prof. dr. Wilfried Dierick

De medisch-wetenschappelijke loopbaan van Professor Dierick is indrukwekkend.

In een eerste periode (1956-1967) was hij verbonden aan de Rijksuniversiteit Gent, waar hij tot geaggregeerde voor het hoger onderwijs werd benoemd in 1967. In 1960-1961 was hij verbonden aan het Sloan-Kettering Institute for Cancer Research (NY, USA) als Visiting Research Fellow en in 1967 verbleef hij in Butare als lid van het onderwijzende personeel van de Université Nationale du Rwanda.

In een tweede periode (1967-1994) was hij verbonden aan de Universiteit Antwerpen. In 1968 werd hij aan het RUCA benoemd tot gewoon hoogleraar (cursus Fysiologische Scheikunde), gevolgd door een benoeming tot gewoon hoogleraar verbonden aan de UIA, belast met het onderwijs in de Pathologische Biochemie. Aan het RUCA oefende hij vele bestuursfuncties uit, o.a. lid en voorzitter van de Academieraad, decaan van de faculteit Wetenschappen, lid Vast Bureau en Raad van Beheer, vice-rector en rector in de periode 1985-1989.

Professor Dierick organiseerde verschillende wetenschappelijke colloquia, symposia en congressen in zijn vakgebied, de menselijke biochemie, en was tevens lid van vele internationale wetenschappelijke verenigingen. Hij was eveneens jarenlang lid van de Raad voor Advies van het VGV.

IN HET
VOLGENDE
NUMMER VAN
PERIODIEK

CULTUUR
BOEKEN
FILMS
TENTOONSTELLINGEN

Voorstelling
van de leden
van de Raad Van Bestuur

GESCHIEDENIS
VAN DE
GENEESKUNDE

De ziekenfondsen
in België
- Jürgen Constandt -
Algemeen directeur
Vlaams & Neutraal Ziekenfonds

Update over
het geheimzinnige
en oprukkende
hantavirus
- Jan Clement -

GENEESKUNDIGE
ACTUALITEIT

ONTWIKKELINGS-
SAMENWERKING

Studente reist
naar India samen met
Damiaanactie:
een getuigenis